

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA

DIPLOMSKA NALOGA

JURKA PODOBNIK

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Študijski program: Predšolska vzgoja

IGRE S PRSTNIMI LUTKAMI ZA
SPODBUJANJE KOMUNIKACIJE V PRVEM
STAROSTNEM OBDOBJU

DIPLOMSKA NALOGA

Mentorica: viš. pred. dr. Helena Korošec

Kandidatka: Jurka Podobnik

Ljubljana, junij 2016

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem mentorici viš. pred. dr. Heleni Korošec za vzpodbudo in pomoč pri diplomski nalogi.

Najlepša hvala tudi sodelavki Adrijani Mavri in otrokom iz vrtea Cerkno, ki so s sodelovanjem pripomogli k temu, da je diplomska naloga nastala.

Hvala tudi vsem prijateljem, ki so mi na kakršenkoli način pomagali pri diplomski nalogi.

POVZETEK

Prstne igre z lutkami dajejo otroku občutek varnosti in zaupanja, še posebno takrat, ko je prisoten telesni stik. To so igre, ki pripomorejo k razvoju in spodbujanju komunikacije ter razvoju socialnih odnosov.

Prav komunikacija znotraj družine, med starši in otrokom ter med vzgojiteljem in otrokom v vrtcu, je ključnega pomena za celostni razvoj otroka v zgodnjem obdobju.

V diplomski nalogi so predstavljeni razvoj otroka v prvem starostnem obdobju, vloga lutke pri otrokovem razvoju in vloga vzgojitelja pri igri z lutko, v nadaljevanju pa lutka kot pomembna komponenta za spodbujanje otrokove komunikacije ter sam razvoj komunikacije.

V praktičnem delu so navedene dejavnosti – igre s preprostimi prstnimi lutkami in analize izvajanja prstnih iger, na podlagi teh analiz so podane tudi zaključne ugotovitve. Izvajanje bibarij s prstnimi lutkami vpliva na sproščeno vzdušje v skupini, spodbuja otroke na govornem področju in vpliva na komunikacijo med otrokom in vzgojiteljem ter otroki samimi. Otroci jih radi izvajajo oziroma v njih sodelujejo, s tem pa se krepi domišljija in ustvarjalnost.

KLJUČNE BESEDE: predšolski otrok, prstna lutka, komunikacija, vzgojitelj

ABSTRACT

Playing with finger puppets inspire feelings of safety and trust in children, especially in combination with physical contact. These games help a child's development, encourage communication and the development of social relationships. Communication within a family, between parents and the child, and between the childcare worker and the child is crucial for the integrated development of the child in its early developmental stage.

The thesis presents the development of a child in the first age period, the role of a puppet in the child's development and the role of the childcare worker during playtime with the puppet, as well as the puppet as an important component in encouraging the child's communication skills and the development of communication itself. The practical part contains activities – games with simple finger puppets and the analysis of playtime with finger puppets, followed by the final results based on the analysis. The application of finger plays with finger puppets results in a relaxed environment in the group, encourages children verbally and affects the communication between the child and the childcare worker, as well as among the children themselves. The children enjoy participating in these plays, which encourages imagination and creativity.

KEY WORDS: preschool child, finger puppet, communication, childcare worker

KAZALO:

1. UVOD	1
2. TEORETIČNI DEL	2
2.1 RAZVOJ OTROKA V 1. STAROSTNEM OBDOBJU	2
2.1.1 Zaznavni in spoznavni razvoj	2
2.1.1.1 Piagetova teorija spoznavnega razvoja	3
2.1.2 Socialni razvoj	6
2.1.2.1 Samopodoba	9
2.1.3 Razvoj govora	11
2.2 ZNAČILNOSTI OTROK V JASLIČNEM ODDELKU VRTCA	13
2.3 RAZVOJ GOVORA DO 2. LETA OTROKOVE STAROSTI	14
2.3.1 Prvo obdobje oblikovanja govora	16
2.4 OTROK IN LUTKE	17
2.4.1 Vloga lutke pri razvoju otroka	17
2.4.2 Vloga vzgojitelja pri igri z lutko	20
2.5 LUTKA IN RAZVOJ KOMUNIKACIJE	21
2.5.1 Komunikacija in sporočanje	21
2.5.2 Lutka in komunikacija	21
2.5.3 Igra z lutko za spodbujanje neverbalne komunikacije	22
2.5.4 Igra z lutko za spodbujanje verbalne komunikacije	24
2.5.5 Načini razvijanja komunikacije	25
2.5.5.1 Pripovedovanje z lutko	25
2.5.5.2 Spontana igra z lutko	25
2.5.5.3 Pogovarjanje z lutko	25
2.5.5.4 Motivacija z lutko	25
3. EMPIRIČNI DEL	26
3.1 OPREDELITEV PROBLEMA	26
3.2 CILJI:	27
3.3 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA:	28
3.4 RAZISKOVALNA METODA	28
4. BIBARIJE V NAŠI SKUPINI	29
5. SKLEP	52
6. LITERATURA:	55

KAZALO SLIK:

Slika 1: Razvojna psihologija, Maja Zupančič.....	5
Slika 2: Prstna lutka: miška	29
Slika 3: Bibarija: Miš iz luknje je pritekla.....	32
Slika 4: Bibarija: Miška kaško kuhala.....	32
Slika 5: Lutka: gosjenica	33
Slika 6: Prstna lutka: gosjenica.....	33
Slika 7: Izvajanje bibarije Gosjenica	34
Slika 8: Izvajanje bibarije Gosjenica	34
Slika 9: Igra z gosjenico	35
Slika 10: Izvajanje bibarije Gosjenica	35
Slika 11: Prstne lutke: miška in krt, rožice.....	35
Slika 12: Igra fantka z lutkami miška in krt, rožice.....	37
Slika 13: Izvajanje bibarije Miška in krt	38
Slika 14: Izvajanje bibarije Miška in krt	38
Slika 15: Fantek in deklica se igrata s prstnimi lutkami.....	39
Slika 16: Barvanje rožic z barvicami.....	39
Slika 17: Fantek z gibanjem izvaja bibarijo na moji roki.....	40
Slika 18: Deklici se igrata s prstnimi lutkami.....	40
Slika 19: Prstna lutka: bibica Živa.....	41
Slika 20: Izvajanje bibarije Biba torto meša.....	42
Slika 21: Praznovanje rojstnega dne z bibico Živo	43
Slika 22: Fantek preko lutke vzpostavi komunikacijo	43
Slika 23: Biba torto meša	44
Slika 24: En kos ti dobiš,.....	44
Slika 25: „...drugega pa mala miš.....	44
Slika 26: Prstni lutki: drevo in glava - igralci.....	45
Slika 27: Leva rokavica	46
Slika 28: Leva rokavica z napisom.....	46
Slika 29: Ta z drevesa hruške stresa.....	47
Slika 30: Ta jih meče v prazne vreče.....	47
Slika 31: Hruške v vrečo	48
Slika 32: Hruške iz vreče.....	48

Slika 33: Prstne lutke: dedek, biba, muca, kuža	49
Slika 34: Prstna lutka: dedek	49
Slika 35: Izvajanje bibarije	51
Slika 36: Otroci raziskujejo lutke	51
Slika 37: Le kaj se skriva v škatli?	51

1. UVOD

Že v času študija sem se rada srečevala z lutkami in vsem, kar je z njimi povezano. Ves čas me je zanimalo, kako rokovati z lutkami, kako vsako lutko narediti še zanimivejšo za otroka. Nato sem se zaposlila kot pomočnica vzgojiteljice v vrtcu in lutke so nepogrešljive pri mojem delu.

Peto leto že delam v oddelku prvega starostnega obdobja, zadnji dve leti prav v jasličnem oddelku, zato lutko kot motivacijo in učenje vključujem v vsa področja dela v oddelku.

V vrtcu sodelujem z vzgojiteljicami, ki v svoje delo z otroki ne vključujejo lutke prav pogosto, a zavedati se moramo, da so vse pomembne discipline otrokovega razvoja združene v lutki.

Ker je igra z lutko res zelo pomembna za otrokov celostni razvoj in ker vemo, kako pomemben je razvoj komunikacije v zgodnjem obdobju, sem se odločila, da v svoji diplomski nalogi predstavim lutko kot pomembno sredstvo za spodbujanje otrokove komunikacije. Bibarije s preprostimi prstnimi lutkami, ki vplivajo na spodbujanje komunikacije v tem pomembnem obdobju razvoja otroka, so ključni del moje diplomske naloge.

S pomočjo preprostih prstnih lutk in z različnimi bibarijami sem ugotavljala, ali otroci ob le teh doživljajo ugodje, veselje in zabavo, ter kako lutka vpliva na odnose med otroki, med otroki in vzgojiteljem in ne nazadnje, kar je najpomembnejše, kako lutka vpliva na spodbujanje komunikacije pri otroku.

2. TEORETIČNI DEL

2.1 RAZVOJ OTROKA V 1. STAROSTNEM OBDOBJU

Otrokov razvoj od rojstva pa do zgodnjega otroštva je obdobje hitrih in velikih sprememb. Vedenja, ki so pomembna za posamezno razvojno obdobje, se pojavljajo po določenem zaporedju, katere lahko starostno opredelimo. A ker je vsak otrok posebej individualen, je prav tako z njegovim razvojem. Tako da starosti, ob kateri otroci dosežejo posamezno vedenje, niso trdno določene (Buh, 2015).

V skupini so otroci stari od 11 mesecev do 1,5 leta, zato sem otrokov razvoj v naslednjih poglavjih opisovala od prvih mesecev naprej, saj le ta v obdobju do 15. meseca zelo niha. Nekateri otroci imajo že pri 8 mesecih razvite določene stopnje razvoja, nekateri pa te stopnje dosežejo šele pri 12 mesecih. Vse stopnje razvoja so med seboj povezane, zato je prav, da poznamo razvoj otroka od prvih mesecev naprej.

2.1.1 Zaznavni in spoznavni razvoj

Razvoj zaznavanja se nanaša predvsem na področje vidnega zaznavanja, iz katerega lahko sklepamo, da je vid najpomembnejši človekov čut. Novorojenček ima v primerjavi z gibalno kompetentnostjo izredno dobro razvite vse temeljne čute, ki so, z izjemo vida, primerljivi s čuti odraslega že v prvih nekaj mesecih po rojstvu (Butterworth in Harris, 1994; v Zupančič, 2004).

Pri človeškem zaznavanju sveta izmed vseh čutov najpogostejše uporabljamo vid. Pri novorojenčkih pa je prav vid tisti najmanj razviti čut v primerjavi z ostalimi čutili. Posledica je nerazvit strukturni in vidni center v očesu. Zato imajo težave s fokusiranjem tega, kar gledajo, njihova ostrina je omejena in prav tako periferni vid. Kljub temu da je njihov vid precej meglen, z zanimanjem opazujejo svoje okolje. Novorojenčki z očmi sledijo premikajočim se predmetom, hitrost in dolžina sledenja predmetov pa se izboljšata v drugi polovici prvega leta življenja. Občutljivi so na barve, raje gledajo barvne kot sive slike, vendar barve do drugega meseca starosti slabo razlikujejo (Brown, 1990; v Zupančič, 2004).

Novorojenčki že takoj po rojstvu dobro slišijo. Najraje poslušajo človekov glas in zvok v frekvenčnem območju človekovega glasu. Razlikujejo med nekaterimi vzorci zvoka: nizi tonov, ki po višini naraščajo in upadajo, besedami z dvema in tremi zlogi. Tri dni stari novorojenčki razlikujejo mamin glas od glasu tuje ženske (DeCasper in Fifer, 1980; v

Zupančič, 2004). V prvem mesecu življenja razlikujejo med zlogi *ba* in *pa*, *ma* in *na* ter samoglasnikom *a* in *i*. Takoj po rojstvu obračajo glavo in oči v smeri izvora zvoka. Okoli četrtega meseca pa že segajo po predmetu, ki oddaja zvok tudi v temi (Clifton, Rochat in Robin, 1994; v Zupančič, 2004).

Tip je ob rojstvu otroka dobro razvit in predstavlja pomemben dejavnik v interakciji med dojenčkom in odraslim. Otrokova občutljivost na dotik se hitro povečuje, posebno pa na bolečino. Zlasti se odziva na dotik okoli ust, dlani in spodnje strani stopal. Raziskovanje stvari z usti narašča do šestega meseca starosti. Takrat začne dojenček prijemati predmete, s katerimi raziskuje okolje. To počne predvsem z ustnicami in jezikom ter dlanmi. Po šestem mesecu raziskovanje stvari z usti nadomesti raziskovanje z dlanmi (Ruff, Capozzoli in Dubliner, 1992; v Zupančič, 2004).

Čut za vonj ima pomembno vlogo pri prehranjevanju in zaščiti (mame in otroci se prepoznavajo po vonju). Vonj svojega otroka mame prepoznajo že nekaj ur po rojstvu, enako velja za otrokovo prepoznavanje mame, če ga doji vsaj teden dni. Otrokova občutljivost na določene vonje hrane je podobna občutljivosti odraslega. Vonj po gnilih jajcih in ribah jim povzroča nelagodno stanje, vonj jagod, banan, čokolade in vanilije pa ugodno stanje. Prepoznajo tudi izvor vonja ter tako delajo obrambne gibe, če zaznajo vonj kot neprijeten (Reiser in Wikner, 1976; v Zupančič, 2004).

Ob rojstvu ima otrok dobro razvito tudi sposobnost razlikovanja med okusi. Novorojenček ima raje sladko kot tekočino brez okusa. Slajša kot je tekočina, močneje sesajo in več popijejo. Da otrok loči med različnimi okusi, sklepamo po njihovih izrazih na obrazu, ki so ob okušanju podobni kot pri odraslemu. Novorojenčki se na slano ne odzivajo ali celo zavračajo. Šele okoli 4. meseca starosti začnejo izražati željo zanj, kar verjetno pomeni, da so pripravljene za sprejemanje trde hrane (Cawart, Mannella in Marsh, 1994; v Zupančič, 2004).

2.1.1.1 Piagetova teorija spoznavnega razvoja

Po Piagetovi teoriji (Zupančič, 2004) se dojenčkov in malčkov spoznavni razvoj odvijata v sekvenci šestih podstopenj, ki tvorijo senzomotorično stopnjo spoznavnega razvoja. Ta stopnja zaznamuje prvi dve leti otrokovega življenja. To je obdobje, v katerem otroci spoznavajo svet okoli sebe z zaznavnimi in gibalnimi dejavnostmi.

Podstopnja refleksov: V prvem mesecu razvoja se otrok z okoljem povezuje prek enostavnih prirojenih refleksov. V tem času pridobi tudi nekaj nadzora nad njimi: npr: dojenčki sesajo, ko

se dotaknemo njihovih ust ali oklice ust. Naučijo se sesati tudi, ko se jih ne dotaknemo.

Predstopnja primarnih krožnih reakcij: V času med 1. in 4. mesecem otrok v dejavnosti, ki mu prinašajo ugodje, vključuje lastno telo. Te dejavnosti je po naključju odkril že v prejšnji predstopnji. V tem obdobju je že sposoben povezovati različne vrste čutnih informacij - glavo obrne v smeri zvoka, ki ga zasliši.

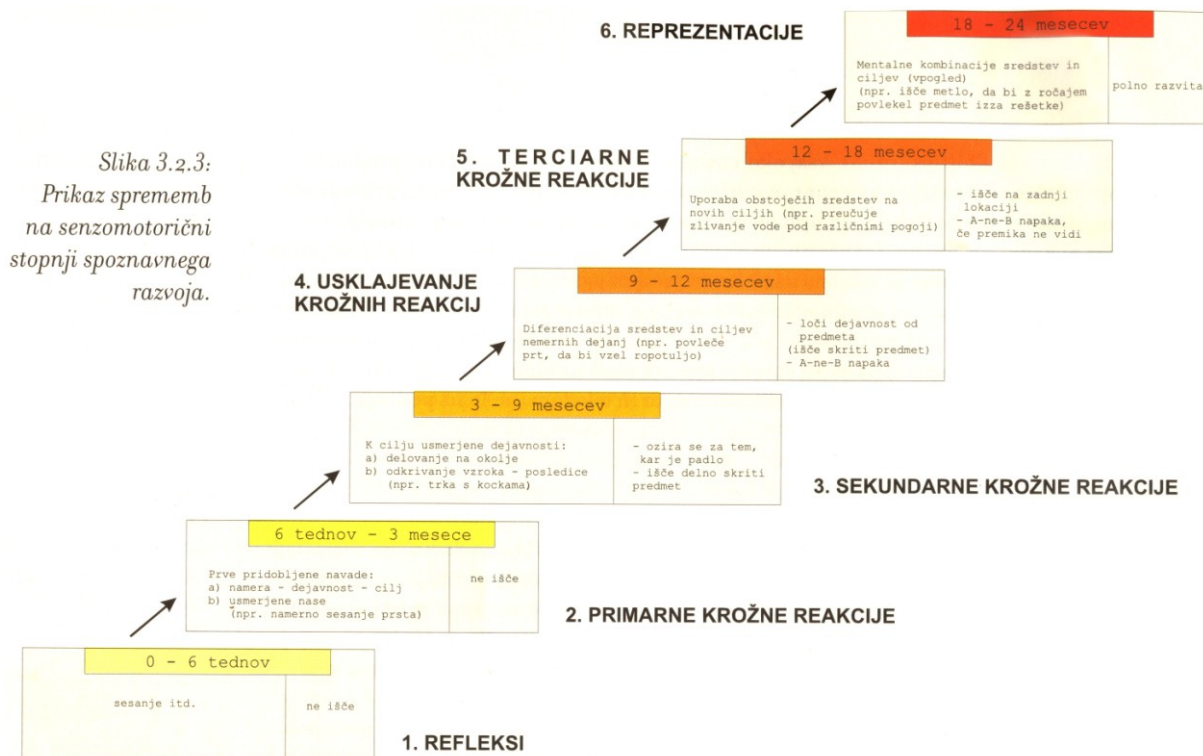
Predstopnja sekundarnih krožnih reakcij: Med 4. in 8. mesecem otrok začne ponavljati dejavnosti, z namenom, da spozna posledice in aktivnosti na okolje oz. ker želi z njimi doseči nekaj zunaj svojega telesa; npr. stresa ropotuljico, da bi slišal njen zvok. V tem času se razvije tudi stalnost predmeta. Pri tem otrok razvija koordinacijo oko - roka.

Predstopnja usklajevanja krožnih reakcij: To obdobje traja od 8. do 12. meseca starosti. Dojenček je v tem obdobju sposoben različne aktivnosti povezati v zaporedje, ki pripelje do zaželenega cilja. To je stopnja začetka namernega vedenja.

Predstopnja terciarne krožne reakcije: Med 12. in 18. mesecem začnejo malčki eksperimentirati z novimi oblikami vedenja. Izvajajo dejavnosti po načelu poskusov in napak z namenom, da spoznajo značilnosti predmetov in vsega sveta, ki jih obdaja. Ne osredotočajo se na prijetne oblike vedenja, ampak vedenje spreminjajo, da bi dosegli podoben rezultat. Npr. otrok stopi na igračko, ki zacvili; zanima ga, ali zacvili, če jo stisne z roko. Otroci tako postanejo izvirni pri iskanju najboljše poti za dosego cilja. Spoznavanje vedno večjega števila predmetov mu omogoča hoja. Bolj kot sama akcija mu je pomemben cilj oz. namen. Po Piagetu je to prvi znak inteligentnosti.

Predstopnja reprezentacije ali stopnja miselnih kombinacij: V času med 18. in 24. mesecem starosti je malček sposoben miselno načrtovati aktivnosti oz. pot do cilja, še preden aktivnost dejansko izvede. Hitro se razvija sposobnost miselnega predstavljanja predmetov in dejanj s simboli (besede, števila in miselne slike). Stalnost predmeta je tu že popolna. Na tej predstopnji otroci probleme že rešujejo z uporabo pojmov in simbolov.

Druga predoperativna stopnja pa nastopi po drugem letu starosti otroka in traja do šestega oz. sedmega leta. Za to obdobje je značilen pojav simbolne funkcije – sposobnost uporabljanja simbolov in miselnih predstav.

Slika 1: Razvojna psihologija, Maja Zupančič

Spomin novorojenčka in malčka

Novorojenčki že imajo razvit tako kratkoročni kot dolgoročni spomin. To jim tudi omogoča učenje. Učijo se predvsem prek dejavnikov posnemanja ter klasičnega in instrumentalnega pogojevanja (DeCasper in Fifer, 1980, po Marjanovič Umek in Zupančič, 2004).

Raziskovalci (Goswami, 2008; v Nemeč in Krajnc, 2011) so ugotovili, da imajo otroci stari tri tedne spomin za enostavne predmete, trimesečniki se ob pomoči opomnikov spomnijo enostavnih dogodkov, šestmesečniki pa se takih dogodkov lahko spomnijo še po dveh letih. Otrok ima pri 6 mesecih že razvit delovni spomin.

S starostjo in odraščanjem se otroški spomin izboljšuje. Razlogi pa so:

- Večji obseg spomina in hitrost predelave sprejetih informacij.
- Bolj izdelane spominske strategije, ki so odvisne od socialnega okolja, zato v vrtcu z različnimi dejavnostmi spodbujamo razvoj določenih strategij – s pogostim obnavljanjem slikovnega gradiva.
- Razvoj metakognicije – starejši otroci razumejo, kako spomin deluje.
- Več vsebinskega znanja – starejšim otrokom je jasnejše, katere vsebine si morajo zapomniti.

2.1.2 Socialni razvoj

Temeljne novorojenčkove značilnosti, ki predstavljajo izhodiščno točko njegovega socialnega razvoja, lahko strnemo v (Marjanovič Umek, Zupančič, Lešnik Musek, Fekonja in Kavčič, 2001):

- a) prednost, ki izvira s človekovega obraza in glasu;
- b) sposobnost razločevanja med seboj in drugimi ter med drugimi ljudmi;
- c) sposobnost identifikacije z drugim človekom;
- č) sposobnost posnemanja obraznih izrazov;
- d) sposobnost vzajemnega uravnavanja čustvenih izrazov in pozornosti.

Novorojenček je socialno bitje. To je razvidno iz njegovih dražljajev, ki prihajajo od ljudi. Raje posluša človekov glas kot druge zvočne dražljaje, raje gleda človekov obraz kot druge vidne dražljaje (Walton in Bower, 1992; v Zupančič, 2004). Novorojenčkova sposobnost posnemanja je fleksibilna in namerna, saj lahko novorojenčki neposredno posnamejo različne obrazne gibe, vključno s čustvenimi izrazi in so tega sposobni celo s kratko zamudo. Sposobnost posrednega posnemanja kaže tudi na dejstvo, da sebe ločijo od drugih ljudi, saj so sposobni dejavno uskladiti tisto, kar vidijo pri drugih, s tem, kar zaznavajo. Novorojenčki so sposobni posnemati le obrazne izraze, gibe glave in jezika, kar odraža cefalokavdalno smer njihovega razvoja.

Med 4. in 6. tednom starosti se začne pri dojenčkih pojavljati socialni nasmeh. Sproži se kot odziv na človekov obraz, včasih se nasmehne tudi na detajle na predmetih ali prijeten zvok.

V drugem mesecu življenja se začne dojenček dejavno vključevati v interakcijo. Vzpostavlja stik »iz oči v oči«, svoje odzive na odraslo osebo izmenjuje ritmično, zaporedno. Pozorno gleda partnerjev obraz, se nanj odziva z nasmehi, pregovornim vedenjem, kot so premikanje ustnic in jezika, odpiranje ust, ki je sinhronizirano s čustvenimi izrazi, gibi rok in vokalizacijo (Trevarthen, 1993; v Zupančič, 2004).

Okrog četrtega meseca opazimo v socialni interakciji med dojenčkom in odraslo osebo t.i. začasni umik iz interakcije, kar kaže, da se dojenček začenja zavedati pozornosti odraslega, ki je namenjena njemu. Dojenček se najprej nasmehne odraslemu, nato obrne pogled stran in se nato ponovno obrne k odraslemu.

Pri 6 mesecih starosti se pojavi diferenciacija razumevanja sebe, kar se kaže v novih vzorcih dojenčkove socialne komunikacije. Zaveda se, da je njegova dejavnost identična tisti, ki jo vidi v ogledalu (Reddy, Hay in Murray, 1997; v Zupančič, 2004). Kasneje se začenja dojenček vključevati v sodelovalne igrice z odraslim (napetost – sprostitvev, igrice skrivanja, nenavadni gibi odraslega - jih pričakuje, ker v njem ustvarjajo stanje napetosti, ko pa se pojavijo, se sprosti, sledi smeh). V interakciji z vrstnikom je igrača moteč faktor za preprosto komunikacijo z dojenčkom, saj v tej starosti še ne zmore usklajevati pozornosti na predmet s socialno pozornostjo. Če igrač ni, je socialnih stikov med dojenčkom več.

Okrog 8. meseca začnejo dojenčki v socialni komunikaciji uporabljati predmete, kar se kaže v njihovem dejavnem vključevanju v igrice »dam –daš«. Otroku začne igrače ponujati drugim in pričakuje, da mu jih bodo takoj za tem vrnili. Predmeti, ki jih imajo drugi, postanejo za dojenčke privlačnejši kot predmeti, ki jih imajo sami. Dojenček, ki prvi zagleda enako igračo pri drugem, izpusti svojo in želi igračo, ki jo ima vrstnik (Hay in Ross, 1983; v Zupančič, 2004).

Po prvem letu življenja sledi vedenje, s katerim malček sam usmerja pozornost odraslih na zunanje predmete. Malček od odraslega ne zahteva zgolj tega, da bi zanj nekaj storil (npr. dvignil roko, ker hoče, da ga odrasel dvigne), temveč da si želi zgolj deliti pozornost z odraslim do istega predmeta ali dogodka (Tomasello, 1999; v Zupančič, 2004).

Interakcije z vrstniki so v tem času tako sodelovalne, npr. ponujanje predmetov, kot konfliktna socialna izmenjava med malčki. Količina sodelovalnega vedenja je med enoletnimi in dvoletnimi malčki enaka, medtem ko konfliktno vedenje, npr. napadalnost, protesti, trmoglavljenje v interakciji z vrstniki narašča.

V tem obdobju je viden pojav previdnosti ali v večji intenzivnosti anksioznost do neznanih ljudi ter anksioznost ob ločitvi od osebe, na katero je otrok navezan (Zupančič, 1996; v Zupančič, 2004).

Pomemben razvojni mejnik v prvem letu življenja je pojav navezanosti. Opredeljujemo kot močno čustveno vez med dvema osebama. Otroku osebi, na katero je navezan, nameni posebno topel in vesel pozdrav. Širok nasmeh, iztegovanje rok, poskušanje vzpostavljanja stika, ko oseba otroka dvigne, dotikanje njenega obraza in tesno privijanje k tej osebi – to so znaki, po katerih prepoznamo navezanost. Navezanost se ne razvije nenadoma, temveč postopoma (Schaffer, 1996; po Marjanovič Umek in Zupančič, 2004).

Dojenčki izražajo vsa temeljna čustva – tista, na katera lahko neposredno sklepamo na podlagi izrazov na obrazu (veselje, zanimanje, presenečenje, strah, jeza, žalost in gnus). Okoli šestega meseca starosti dojenček oblikuje vzorce čustvenega izražanja, ki vključujejo tako obrazne izraze, sinhronizirane z držo in gibanjem telesa, kot ton in sprememba glasu.

V prvih tednih življenja se dojenčki največkrat nasmehnejo, če so siti, med sanjarjenjem, v odziv na blag dotik ali zvok, npr. božanje, pestovanje, prijazen glas. Kasneje se dojenčkov nasmeh kot izraz veselja največkrat pojavlja v prijetni interakciji z ljudmi. Pogosteje se smejejo znanim osebam kot neznanim. Postopoma začnejo nasmeh uporabljati kot socialni signal. Okrog polletja se začnejo glasno smejati, sprva le na odziv na razmeroma močne prijetne dražljaje. Vsi dojenčki pa se ne smejejo enako pogosto, med njimi obstajajo individualne razlike. Smejanje pa ima za otroka pomembno funkcijo, saj mu zagotavlja pozornost in spodbude ljudi okoli njega.

Na neprijetne izkušnje, kot so lakota, bolečina, se malčki odzivajo z vznemirjenjem. Na njihovih obrazih med jokom opazimo jezne izraze, ti postanejo pogostejši in močnejši okrog 6. meseca starosti, uporabljajo jih v vedno bolj raznolikih situacijah, npr. ko jim vzamemo zanimiv predmet, oviramo njihovo gibanje... Povečanje čustvenih izrazov jeze v prvem letu starosti predstavlja otrokovo prilagojeno odzivanje – je otrokov socialni signal odraslemu, da je vznemirjen in da ga je treba pomiriti.

Otrok kot odziv na bolečino, oviranje ali ločitev od osebe, na katero je navezan, izraža tudi čustva žalosti, vendar so ta manj pogosta kot jeza. Žalost se izraža le v primeru hudo motene komunikacije med staršem in otrokom.

Strah je neprijetno (negativno) čustvo, ki ga sproži ogroženost ali grožnja ogroženosti. Malčki, stari pol leta, le redko izražajo čustva strahu. Pojavi se le v situacijah, ko zaznajo nenadne in močne dražljaje v okolju (npr. ropot). Da je pojavnost strahu v tem obdobju redka, je posledica tega, da otroci še nimajo razvitih gibalnih sposobnosti, ki bi jim omogočile približevati se nevarnim situacijam in se braniti pred nevarnostjo. Okrog prvega leta pa izrazi strahu postanejo pogostejši. Dojenčki so v tem obdobju bolj zadržani, ko npr. pred seboj zagledajo novo igračko ali neznan obraz. Sočasno z razvojem sposobnosti samostojnega gibanja pa se začnejo bati globine. V tem primeru strah pomeni ustrezen odziv na nevarnost pred poškodbo. Strah ob močnem ropotu, nenadnih občutkih in premestitvah ali pričakovanih bolečine ostaja prisoten še naprej. V drugem in tretjem letu starosti se pojavijo strahovi v različnih situacijah

Večino strahov predstavlja naučeno vedenje. Nekatere strahove vzbudijo otrokove resnične izkušnje z dražljaji, ki naravno vzbujajo strah (npr. glasni zvoki), ali z neprijetnimi dogodki. Lahko pa so strahovi tudi posledica posnemanja vedenja oseb v otrokovi bližini ali pa poslušanja in gledanja grozljivih televizijskih oddaj, filmov, zgodb. Možen izvor strahu pa je lahko tudi bujna otrokova domišljija (npr. pošast v omari), zlasti zato, ker otroci v obdobju dojenčka in malčka ter zgodnjega otroštva še težko ločijo resničnost od domišljije. Včasih so za otrokov strah krivi tudi odrasli, ki jih strašijo s predmeti ali pojavi, zato da bi bili otroci pridni (npr. Če ne boš priden, te bo odnesel bavbav.).

Kako lahko otroku pomagamo pri strahovih? Pomembno je, da v takih situacijah otroka najprej potolažimo ter mu z objemom in umirjenim govorjenjem sporočamo, da je varen. Pri tem mu lahko povemo, kako naj odreagira v takih situacijah. Skušamo mu razložiti določene situacije in pojave ter ga postopoma spodbujamo, da se sooča s tem, kar v njem zbuja strah. V veliko pomoč mu je lahko tudi igra. Z njo lahko svoj strah zmanjša, npr. z vživljanjem v tisto in igranjem tistega, kar mu sicer zbuja strah. Kadar pa je otrokov strah tako močan, da ga ohromi, je pretiran in izjemno moti njegovo življenje, pa se je priporočljivo posvetovati z otroškim psihologom.

V obdobju okrog drugega in tretjega leta se začne pojavljati vedenje, imenovano TRMA (Nemec in Krajnc, 2011). Njen osnovni izvor je frustracija, ki jo otrok doživlja in je ne zna reševati na drugačen način. Malčki namreč še nimajo tako dobro usvojenega govora, da bi znali dobro razložiti, kaj si želijo in kaj čutijo, kot mi odrasli, ki svojo trmo rešujemo s pogovorom. Njihov frustracijski prag je razmeroma nizek. Včasih je za izbruh trme dovolj le trenutek, ko bi morali počakati, da pridejo na vrsto za igračo. Kadar je frustracija v otroku prevelika, da bi jo lahko razrešil, se lahko pojavi tudi izbruh tegobe. Izvor tegobe je lahko nekaj, kar malčka zbega ali vznemiri. Lahko vse odriva od sebe, brca, vpije, se meče na tla ali ropota z nogami. Nekateri otroci imajo izbruh tegobe že pri 18 mesecih, drugi šele po 2. letu starosti. Po navadi izbruh trme ne traja dlje kot tri, štiri minute in se navadno konča enako nenadno, kot se je začel. Ko mine, si malček hitro opomore in je lahko že v kratkem času nasmejan. Izbruhi tegobe postanejo daljši s starostjo otroka in potrebno je tudi več časa, da si otrok opomore (Nemec in Krajnc, 2011).

2.1.2.1 Samopodoba

Ustrezna samopodoba varuje otroke v soočanjih z različnimi izzivi okolja. Olajšajo jim reševanje konfliktov. Za otroke z negativno samopodobo so lahko različni življenjski izzivi

vir stresa, občutek tesnobe in frustracij, njihova zmožnost za spopadanje s težavami pa je lahko okrnjena. Negativna samopodoba lahko otroka ovira pri spoznavanju novih stvari, povezana je z nizko vztrajnostjo, nizko frustracijsko toleranco, podredljivostjo, pretirano kritičnostjo in hitrim samorazočaranjem (Nemec in Krajnc, 2011).

Znaki pozitivne samopodobe (Nemec in Krajnc, 2011):

- Pripravljenost na sodelovanje.
- Pripravljenost deliti z drugimi.
- Sposobnost sprejeti nasvet, ne da bi v njem čutili kritiko.
- Zadovoljstvo s sabo.
- Želja po doseganju.

Znaki negativne samopodobe:

- Negativno vedenje.
- Nenehno samopodcenjevanje.
- Doživljanje nasvetov kot kritiko.
- Občudovanje brez tekmovanja.
- Pretirano kritiziranje.
- Pretirana zaskrbljenost zaradi mnenj in namenov vrstnikov.

Temelj samopodobe se oblikuje že v predšolski dobi, zato je pomembno razumevanje, kako lahko prispevamo k oblikovanju pozitivne samopodobe.

1. občutek fizične varnosti: Ogroženi otroci so prikrajšani za razvoj pozitivne samopodobe, saj živijo v strahu. Otrok, ki občuti fizično varnost, se ne boji, da bi ga drugi prizadeli in mu povzročali bolečino. Nikdar ne smemo podcenjevati strahov otrok, saj je vsak strah za otroka neprijeten. Zato moramo otrokom, kadar nam pokažejo svoj strah ali o njem spregovorijo, prisluhniti in jim pomagati.

2. občutek čustvene varnosti: Visoko stopnjo čustvene varnosti bo razvil otrok, ki ne čuti ponižanja, zaničevanja, sarkazma, ostrih besed... Čustveno varen otrok se bo naučil skrbeti za druge, bo sočuten do sebe in drugih. Pomembno je, da starši in vzgojitelji ne izrekajo ponižujočih pripomb, saj negativna sporočila slabijo samopodobo.

3. občutek identitete: Otrok se mora poznati, pomagati mu moramo odgovoriti na vprašanje »Kdo sem?«, le tako bo razvil zdrav občutek identitete in bo zaupal vase.

4. občutek pripadnosti: Ker je otrok socialno bitje, potrebuje skupino, ki ji pripada. Ko se otrok čuti sprejetega v okolju, je povezan z okoljem, išče in vzdržuje prijateljstvo, sposoben je

sodelovanja z drugimi. Otroku moramo razviti prijazno komunikacijo in spoštljivost do vseh otrok.

5. občutek kompetentnosti: Če je otrok uspešen na nekem področju, bo to prenašal tudi na druga področja. Ne bo odnehal, ko naleti na težave, ampak bo delo nadaljeval. Otrokovo prepričanje v svoje sposobnosti vpliva na njegova dejanja, zato ga spodbujamo. Vedno pohvalimo njegova prizadevanja.

6. občutek poslanstva: Pri otrocih spodbujamo odkrivanje tistega, kar jih veseli. Otrok z močnim občutkom poslanstva čuti, da ima njegovo življenje smisel in smer.

2.1.3 Razvoj govora

Za razvoj govora nujno potrebujemo: zdrav živčni sistem, razvite psihične funkcije (zaznavanje, mišljenje, pozornost, pomnjenje), razvita čutila, zdrave govorne organe, dober zgled govora v okolju.

Razvoj otrokovega govora poteka v kontekstu drugih psihičnih funkcij, še posebej v kontekstu razvoja mišljenja, socialnih interakcij in čustev (Marjanovič Umek in Fekonja, 2001).

Otroški govor načeloma ni obravnavan kot sistem z vsemi jezikovnimi ravninami, kot jih ima jezikovni sistem odraslega, namreč kontrastivno glede na govor odraslih – opisujejo se le razlike, ki otroški govor ločujejo od govora odraslega (Kranjc, 1999; v Marjanovič Umek in Fekonja, 2001).

V obdobju dojenčka in kasneje v predšolskem obdobju otrokov govor vključuje tri komponente: obliko, vsebino in uporabo (Bloom in Lahey, 1978; v Marjanovič Umek in Fekonja, 2001).

Komponenta govora je oblika, ki vključuje obliko besed, strukture stavkov, izgovarjavo glasov, izgled jezikovnih znakov. Tako na ravni glasov govorimo o fonologiji in fonetiki, na ravni besed o besednjaku, temu se pridruži še besedotvorje in besedna skladnja. Vsebina govora je to, kar beseda in stavki pomenijo. To je za razumevanje besede pomemben miselni simbol o predmetu, ki ga beseda označuje. Pri govorni rabi pa govorimo o ciljih, namenih in situacijah, v katerih govor uporabljamo.

Govor vsekakor pomeni interakcijo oblike, vsebine in uporabe. Vse tri komponente se razvijejo vzporedno. Za začetek uporabe govora je pomembna zgodnja interakcija otrok – odrasla oseba, ki vključuje tako emocionalne kot kognitivne informacije (Marjanovič Umek in Fekonja, 2001).

Tabela: Mejniki v govornem razvoju predšolskega otroka v prvem starostnem obdobju
(Marjanovič Umek in Fekonja, 2001)

Razvojno obdobje	Značilnosti
0 -6 mesecev Novorojenček 1. mesec 3. mesec 5. mesec	<p>Značilen je emocionalni govor z vključitvijo gruljenja in produciranje različnih glasov.</p> <p>Jok je njegovo edino sredstvo komunikacije. Ločimo tri vzorce joka, s katerimi izraža lakoto, jezo in bolečino.</p> <p>Otrok producira različne samoglasnike.</p> <p>Uporablja različne glasove in gruli kot odgovor na govor odraslega.</p> <p>Bebljanje – glasovi, ki nimajo pomena. Prepoznavna določene zveze glasov, razlikuje med sestavljenimi glasovi in proizvaja različne glasove – vokalne igre.</p>
6.- 12. mesec 10. mesec	<p>Bebljanje postane bolj raznoliko. Uporablja posamezne zloge, se pogovarja z igračami.</p> <p>Beblja glasove iz maternega jezika, prepoznavna in se odziva na nekatere besede iz vsakdanjega življenja – imena, znani predmeti...</p> <p>Namerno posnema glasove odraslih, ne razume pa njihovega pomena.</p>

Razvojno obdobje	Besednjak	Struktura
1- 1,6 let	Natančneje posnema izgovarjavo glasov odraslih, izgovarja glasove, ki so	

13. mesec	<p>podobni besedam. Še vedno je prisotno bebljanje.</p> <p>Začenja razumeti, da imajo stvari imena – izgovori prvo besedo, ki je vezana na znane predmete (mama, avto,...)</p>	<p>Izgovarja holofraze – samostojne besede, ki jim razširi pomen (beseda <i>umazan</i> pomeni – <i>moje roke so umazane</i>).</p> <p>Izpolnjuje preproste ukaze – <i>pokaži mi svoj nos</i>.</p>
-----------	--	--

2 – 2,6 let	<p>Besednjak obsega približno 400 besed, pogosteje se pojavljajo funkcijske besede (vezniki, predlogi, členki).</p>	<p>Tvori povedi iz treh ali štirih besed, ki so povezane v pravilnem vrstnem redu. Osvaja slovnična pravila, v povedi vključuje predloge, pravilno tvori dvojino in množino, glagole postavlja v preteklik.</p>
-------------	---	---

2.2 ZNAČILNOSTI OTROK V JASLIČNEM ODDELKU VRTCA

Otroku vključevanje v jaslični oddelek vrtca predstavlja obliko stresa in vodi do kratkotrajnih neugodnih učinkov na otrokovo vedenje (Bogataj, 1996; v Zupančič, 2004). Po nekaj tednih se večina otrok, ki obiskujejo jasli, ugodno prilagodi na vsakodnevno odsotnost staršev, kar izražajo s pozitivnimi čustvi, vključevanjem v socialne dejavnosti z vrstniki in vzgojiteljico, na katero se navežejo.

Gibanje je prva osnovna oblika spoznavanja s svetom. Z gibanjem otrok uravnava telesno rast in razvoj, pridobiva gibalne in ročne spretnosti, to pa tudi vpliva na njegov duševni razvoj. Nadzor nad gibi pridobi v naslednjem zaporedju: glava, ramena, roke, dlani, prsti in

hrbtenica. Otrok se v začetku tega obdobja postavi v stoječi položaj in stoji brez pomoči, hodi pa ob pomoči odraslega. Stvari pobira z uporabo pincetnega prijema in jih nosi v usta. V nadaljevanju tega obdobja začne samostojno hoditi in pobirati igrače s tal, ne da bi pri tem padel. Zelo rad vleče in poriva igrače po igralnici. Giblje se v taktu z glasbo.

V jasličnem oddelku sta v ospredju FUNKCIJSKA IGRA - prijemanje, metanje, odpiranje in zapiranje, kotaljenje, posnemanje glasov, igranje s prsti, in SIMBOLNA IGRA – posnemanje.

Na podlagi opazovanja socialnega vidika proste igre jasličnega otroka pa je v tem obdobju prisotna SAMOSTOJNA IGRA – otrok se sam igra z igračami, ki so različne od igrač, s katerimi se igrajo drugi otroci, in VZPOREDNA IGRA – ta se nanaša na otrokovo samostojno igro, ki poteka v bližini drugih otrok, igrajo pa se s podobnimi igračami.

Najraje pa se otroci v jasličnem oddelku igrajo sami in v igro vključujejo odrasle – vzgojiteljice.

Otroci v tej starosti radi poslušajo otroške pesmice, ki so odlične tudi za učenje jezika. Pritegnejo jih slikanice, ki so prijetne na otip, z živobarvnimi ilustracijami, igrače, ki se zložijo druga v drugo, vstavljanke, natikanke. Zanimiva so likovna dela: barvanje, lepljenje, slikanje, odtisi rok, pa tudi igre, ki ponazarjajo dejavnosti odraslih: preoblačenje dojenčkov, zabijanje plastičnih čepkov s kladivom, različna orodja, inštrumenti, glasbene igrače. Otroci radi poslušajo zgodbe, pesmice in slikajo s prsti ter gnetejo figurice iz plastelina.

Otrokom se sorazmerno hitro razvijajo kognitivne sposobnosti. Oponašajo kretnje in dejanja, npr. odkimavajo z glavo, ko želijo reči ne, igrajo se kuku in mahajo v slovo. Odzivajo se na zelo enostavna navodila, npr. iščejo in obračajo glavo, ko jih vprašamo, kje je žoga.

Otroci postajajo vedno bolj samostojni. Sami držijo hrano (kruh, piškot, sadje,...). Uporabljajo žlico, pijejo iz skodelice, ki jo držijo z obema rokama. Sami si sezujejo copate in poskušajo obuti čevlje.

Otroci spoznavajo vsakdanjo rutino, zato hočejo pomagati vzgojiteljici pri opravilih in jo oponašajo tudi v vedenju.

2.3 RAZVOJ GOVORA DO 2. LETA OTROKOVE STAROSTI

Govorni razvoj predstavlja proces zaznavanja glasov in proces izgovarjave posameznih glasov. V fazi razvoja govora govorimo o predgovorni ali pripravljalni dobi, saj se razvija postopno. Otrok se rodi s slušno-razločevalnimi sposobnostmi, zato najprej loči človeške glasove od drugih glasov. Okrog drugega leta se odziva na emocionalno kvaliteto človeškega glasu. Jezen glas pri otroku spodbudi jok, prijateljski glas pa otroku nariše nasmeh na obraz.

Otrok se oglašča z glasovi, ko joka in ko je zadovoljen, pri tem prevladujejo samoglasniki. Samoglasnikom se kasneje pridružijo soglasniki, iz njih pa nato nastanejo zlogi. Otrok se teh glasov ne uči (Marjanovič Umek, 1990).

Klasifikacija za predgovorno ali pripravljalno dobo po E. in G. Kaplanu (1993, Metodika govorne vzgoje):

JOK: Otrokov prvi glas je jok. V prvih tednih življenja so različne oblike joka edina otrokova vokalizacija. Na razlike v joku vplivajo različni dejavniki:

- Spreminjanje zvoka (glasen, kričeč zvok) ne pomeni vedno spreminjanje vzroka jokanja.
- Povezava joka z določeno situacijo. Starši razmišljajo o vzroku otrokovega joka v povezavi z obstoječo situacijo. Sprašujejo se, koliko časa je poteklo od zadnjega hranjenja, ali je v sobi hladno ipd.
- Različne razlike v otrokovem joku; npr. jok, podaljšan na 2-3 minute, ki postaja močnejši, označuje lakoto, neobičajno dolgotrajen jok, ki se stopnjuje, označuje trebušne krče, kratkotrajen, oster, zelo močan jok pa označuje bolečino in jezo.

GRULJENJE: V pravem pomenu besede gruljenje še ni govor. To je posebna oblika komunikacije, s katero nam otrok sporoča, da je zadovoljen in srečen. S tem se odziva na spodbude iz okolja. Gruljenje se pojavlja tudi pri gluhonemih otrocih.

BEBLJANJE: Okrog 6. meseca se razvije bebljanje. Je prva vokalizacija, ki vsebuje samoglasnike in soglasnike, povezane v zloge. Otrok naše prigovarjanje, razlago, govor poslušča, nato pa odgovarja z bebljanjem. Tako kontrolira govorni aparat, ki pomembno vpliva na govorni razvoj.

IZGOVORJAVA PO GOVORNEM VZORCU: Otrok je več mesecev navezan nase in posnema samega sebe, kasneje se začne oglašati s posnemanjem govora odraslih.

Za razvoj otrokovega govora je pomemben govorni obrat. Gre za menjavo govora, ko odrasel govori, otrok »poslušča«, nato otrok »govori« in odrasel poslušča. Ob koncu 1. leta se razvije slušno dojetje. Otrok razume govor prej, kot začne govoriti. Velik vpliv na razumevanje govora pri otroku imajo starši, tako da se z otrokom pri vsakodnevnih opravilih pogovarjajo (Lipnik in Matič, 1993).

2.3.1 Prvo obdobje oblikovanja govora

Prvo besedo otrok spregovori okrog prvega leta starosti. To je beseda oz. skupek glasov, ki imajo pomen. Teh pomenov je v začetku mnogo. Z eno besedo označuje različne predmete in osebe. Prve besede so posamezne besede, vendar imajo pomen povedi. Ko otrok izgovori besedo »mama«, izrazi celotno misel: »Mama, lačen sem!« ali »Mama, pridi sem!« Največkrat te besede predstavljajo čustveno stanje – željo, težnjo, potrebo. Prve besede so samostalniki, kasneje se pri oblikovanju povedi pojavijo še glagoli.

Razlike v zgodnjem besednjaku otrok so majhne. Prvih 50 besed, ki jih otrok uporablja, je zelo podobnih. To so besede, ki označujejo ljudi, predmete, živali. Razvoj otrokovega besednjaka ne poteka le v dodajanju novih besed, temveč gre tudi za kvaliteto besednjaka otroka in odraslega. Prve besede so pogosto krajšave normalnih besed (klobuk je buk, potica je tica,...) (Marjanovič Umek, 1990).

Govor omogoča otroku, da posreduje svoje misli in čustva. Tako ima govor že v začetni fazi individualni in socialni pomen. Otrok si z govorom prisvoji nov, svojevrsten način komunikacije in vstopa v interakcijo z ljudmi (Lipnik in Matič, 1993).

Pojavljajo se tudi razlike v govornem razvoju. Vzrok so dejavniki, od katerih je odvisen govor, to so fiziološki pogoji, pogoji, ki jih nudi okolica, vzgojno ravnanje z otrokom. Med otroki se pojavljajo velike razlike v izgovarjavi. Pomembno je, da z otrokom govorimo razločno, saj nas otrok tudi pri izgovarjavi posnema.

Pri oblikovanju govora imajo pomembno vlogo ne le matere, temveč vsi, ki tako ali drugače komunicirajo z otrokom.

Otrokov besednjak se vse do 4. leta hitro razvija, sočasno pa se razvija tudi notranja struktura in pomenskost. O prvi in drugi strukturi otrokovega stavka govorimo šele po drugem letu starosti, prej gre le za nizanje preprostih besed. V tem obdobju se razvija raznolikost in kompleksnost stavkov, saj sama dolžina stavka ne pomeni večje govorne zrelosti (Lipnik in Matič, 1993).

2.4 OTROK IN LUTKE

2.4.1 Vloga lutke pri razvoju otroka

Ko otrok vstopi v vrtec, se sreča z lutko. Vse pomembne discipline za otrokov razvoj, kot so zaznava, razumevanje, gibanje, govor, sodelovanje z okoljem, so združene v lutki. Otrok skozi lutko sporoča svoje mnenje o okolju, ki ga obdaja (Majaron, 1998).

Lutka pri otroku razvija ustvarjalnost in domišljijo. S pomočjo domišljije se otrok prestavi v drug svet, kraj, čas in postane druga oseba. Domišljija je pot h kreativnosti. Otrok bo informacije in izkušnje, ki jih dobiva, kreativno uporabil in razvijal, tudi s pomočjo lutke. Domišljija je sposobnost predstavljanja za vzgojno–izobraževalni proces na vseh področjih, vključno z matematiko, pisanjem in branjem. Majaron (2006, v Korošec, str. 113) govori o pomenu kreativnosti, »da bo mlad človek, ki je bil deležen kreativnega procesa, znal v življenju misliti ustvarjalno, porajale se mu bodo domislice, dojemal bo povezave in pomenske sklope, znal bo ceniti delo in ustvarjalnost drugih, izražal bo svoje ideje ter se povezal v skupino in timsko delo«.

Otrok naj lutko izdela sam, s svojimi rokami, svojo domišljijo in oživi naj jo s svojo energijo in čustvi. Taka lutka bo samo njegova, njegov izdelek, ni potrebno, da sledi odraslemu in njegovim idejam, temveč sebi in svoji ustvarjalnosti in domišljiji. K pozitivni samopodobi in povečanju samozavesti otroka veliko prispeva vzgojitelj, saj njegovo mnenje, pohvala, spodbuda otroku vlije dodatno motivacijo, da je tisto, kar je naredil, dobro.

Lutka vzgojitelju pomaga tudi pri zadržanih, hiperaktivnih, osamljenih in nastopajočih otrocih, saj se le ti težko vključijo v skupino. Z lutko zmanjša napetost in pomaga otrokom, da se sprostijo.

V skupini dejavnosti temeljijo na skupinskem ustvarjanju in sodelovanju. Če hoče skupina uspešno sodelovati (priprava prizora z lutko), morajo otroci usklajevati mnenja, se dogovarjati, spoštovati drug drugega, se poslušati, sprejemati ideje drugih in biti pozorni na čustva in reakcije ostalih v skupini. Poteka dinamična komunikacija, kjer otroci spoštujejo poglede, čustva in ideje drug drugega (Majaron in Korošec, 2006).

Pri igri z lutko se otrok vživlja v situacijo, ki jo predstavlja lik. Otrok se lažje vživi v vlogo, če jo igra z lutko, kot pa pri igri, kjer izpostavlja sebe. Otrok igra vloge, ki so mu poznane iz lastnega življenja. Mlajši otroci posnemajo odraslo osebo (gibanje, govor,...), medtem ko so si starejši otroci že sposobni izmišljati nove nepoznane vloge (Majaron in Korošec, 2006).

Po Gardnerjevi teoriji o inteligencah v gledališki dejavnosti razvijamo jezikovno, glasbeno, telesno-gibalno in obe osebni inteligenci (interpersonalno in intrapersonalno).

Jezikovna inteligenca je sposobnost tvorjenja besed, kjer je pomembno poznavanje pomena besed, zvoka, ritma, funkcije jezika, in pravilno razporejanje besed v sporočilu. Gre torej za obvladovanje glasoslovja, skladnje, semantike in pragmatike.

Telesno-gibalna inteligenca je sposobnost izražanja z gesto, mimiko obraza in obvladovanje telesnih gibov ter spretno ravnanje s predmeti. Najpomembneje pa je, da je otrokovo gibanje spontano, ker tako lažje izrazi svoje ideje in čustva.

Pri *intrapersonalni inteligenci* je pomemben dostop do lastnega čustvenega življenja, pri *interpersonalni* pa ima osrednjo vlogo zmožnost opazovanja in razlikovanja med drugimi posamezniki (Korošec, 2006).

Otrok živi z lutko v dveh vrstah resničnosti: objektivni resničnosti in resničnosti v igri z lutko. Pri igri gre za posebno stanje zavesti, saj se na drugačen način vključujemo v dogajanje. Ko se otrok vživlja v lutko, se okrepi njegov čustveni del dogajanja, globlje doživlja določene teme in uporablja drugačno obliko vedenja. Pri tem otrok postane pomemben, saj je lutka odvisna od njega. Otrok se popolnoma osredotoči na lutko, s tem pa lutka odvzame težo drugim aktivnostim in zato vse poteka spontano. Učinek dojetanja se pri otroku poveča, saj igra z lutko vključuje več otrokovih čutil (Sitar, 2008).

Lutke so za otroka dragocene, saj so njegove soigralke, zaupnice in zaščitnice. Agresivnejši otroci morajo pri igri z lutko zmanjšati svojo agresivnost, saj ko stopi za lutko, mora paziti, da je ne zasenči/preigra. Plašnejši otroci pa pri igri z lutko lažje zberejo pogum, saj so za njo skriti.

Za lutko lahko rečemo, da je brez srca, zato pa ji animator posodi svojega. Saj če lutka samo držimo v roki, le ta ne more narediti ničesar, če ji ne pomagamo (ne more biti jezna, žalostna, vesela,...). Animator mora v animacijo lutke vključiti svoja čustva. Lutka se vpleta v odnose (otrok – otrok, otrok – vzgojitelj, odnosi med otroki,...) (Sitar, 2008).

Vseskozi pa ne smemo pozabiti na zabavnost lutk. Druženje z njimi nam polepša skupne trenutke (Sitar, 2008).

Pri najmlajših otrocih je njihova prva igrača lastno telo: opazovanje svojih rok, nošenje rok v usta, poslušanje in spremljanje predmetov s pogledom... (Čas in Kranjc, 2015).

Prvo gledališče – igrača pa smo mi sami. Otrok opazuje svoje prste, pri tem pa so mu roke orodje, igrača, partner v igri in v svojskem dialogu. Ugotavlja tudi, da je vsak prst nekoliko drugačen, posebno bitje, ki pred njim zaživi. Prstov otrok ne uporablja samo za dotikanje, hranjenje, negovanje ali ljubkovanje. Ko se z njimi igra, postanejo prsti njegovi igralci, kjer ima vsak prst posebno vlogo. Če zraven dodamo še besedilo in gib, dobimo prstne igre. Prstne igre se lahko igramo sami ali pa jih izvajamo še z drugo osebo, naj si bo to otrok ali pa odrasla oseba (vzgojitelj) (Sitar, 2001).

Naše prvo lutkovno gledališče so torej naši prsti, ki predstavljajo lutke, naša dlan pa oder. Prstom lahko dodamo najrazličnejše dodatke in jim narišemo oči in usta ter tako dobimo nenavadne lutke, ki vsakokrat pričarajo presenetljive situacije. S prstnimi igrami/gledališčem razvijamo besedni zaklad, ročne spretnosti, domišljijo, spodbujamo komunikacijo, ustvarjalnost.

»Prstne lutke nam povedo, da smo vsak sam svoj, pa vendar med seboj povezani kot naši prsti na rokah« (Sitar, 2001).

V prstnih igrah se povezuje vizualno in slušno, gib in dotik. Igre med otroki in odraslimi so pomembne za razvoj socialnih odnosov in sposobnost komuniciranja. Prva oblika komuniciranja pri najmlajših otrocih je dotik. In ravno pri prstnih igrah je v ospredju telesni stik med otrokom in odraslim, s katerim se igra. V prstnih igrah se izmenjujejo čustva, ustvarja se pristen kontakt z bližnjim bitjem, spodbuja se socialen in kognitivni razvoj in govor (Bastašić, 1996).

Prstne lutke pa lahko uporabimo tudi pri izvajanju bibarij, saj so le te zaradi svoje vsestranskosti nepogrešljiv del vzgojnega dela. Z bibarijami prispevamo k ugodnemu počutju otroka, ravno zaradi toplega in osebnega odnosa med vzgojiteljem in otrokom. Tudi prstno gledališče se odvija v intimni sferi med otrokom in odraslim.

Bibarije so gibalne igre ob pesmih nagajivkah, izštevankah in ritmičnih besedilih, kjer poteka komunikacija med otrokom in odraslim. Pri najmlajših otrocih je pri igri dotikanja in gibanja aktivnejši odrasel, sčasoma pa pobudo prevzame otrok. Najprej v odnosu odrasel – otrok, kasneje pa v odnosu otrok – otrok.

Bibarije so pomemben člen v stikih med otrokom in odraslim, ki:

- ustvarja z dotikom, mimiko obraza, ritmom v glasu;
- s svojim in otrokovim ritmičnim gibanjem;
- nudi otroku ugodje in čustveno toplino.

Otrok je v tej igri vsestransko aktiven, saj:

- posluša glas;
- opazuje mimiko in gibanje odraslega;
- giblje se skupaj z odraslim;
- giblje posamezne dele telesa;
- sprejema in doživlja različne ritme;
- sprejema in doživlja dinamiko po slušni, taktilni, kinestetični in vizualni poti;
- razvija občutek za ritem in muzikalnost;
- igra glasov in besed ga spodbuja v govornem razvoju.

(Gobec in Kroflič, 1995).

Bibarije tako pripomorejo k razvoju socialnih odnosov, čustvenemu razvoju (otrok doživlja različna čustvena stanja: veselje, jezo, razumevanje, tolažbo, zadovoljstvo, smeh, ugodje,...) in sposobnosti komuniciranja.

2.4.2 Vloga vzgojitelja pri igri z lutko

Pri otrokovem razvoju ima veliko vlogo, poleg staršev, tudi vzgojitelj. Otroka mora sprejeti kot edinstveno osebnost in pri tem upoštevati vsa področja otrokovega razvoja: kognitivni, socialni, emocionalni in fizični vidik (Majaron, 1998).

Vzgojitelj mora verjeti v moč lutke, ki jo uporablja v različnih oblikah in priložnostih. Le ta mora lutki posvetiti vso svojo pozornost s pogledom, se ji podrediti, ji dati svoje misli in dušo, sicer lutka ne oživi (ostane »mrtva«). Skozi lutko vzpostavljamo komunikacijo z otrokom, saj je le ta manj ogrožajoča kot komunikacija iz oči v oči (Majaron, 2006).

Vzgojitelj naj ima lutko rad, naj ji zaupa, razišče naj, kaj lutka zna in kako mu lahko pomaga pri igri z otrokom in komunikaciji z njim. Skozi lutko lahko vzpostavite drugačno komunikacijo z otrokom. Lutka govori skozi tri nivoje stilizacije: vizualno, glasovno in gibalno. Vzgojitelj mora upoštevati vse te izrazne možnosti lutke, če želi, da bo njegova komunikacija z lutko prepričljiva. Vzgojitelj lutko oživi, ko jo doživeto interpretira z glasom in postane senzibilen za vsak njen gib in reakcijo.

Vzgojitelj predstavlja otrokom avtoriteto, z lutko v roki pa se ta odnos spremeni. Vzgojitelj se bo otrokom z lutko približal in v skupino prinesel veselje, igro in sproščenost.

Skozi lutko bo vzgojitelj lažje razumel otroka in njegovo vedenje, saj otroci skozi lutko lažje sporočajo svoje misli in čustva (Korošec, 2006).

Domišljajska igra vključuje igro vlog, dialoge, pretvarjanje, spoznavanje prostora, gibanje, zato je pomembno, da vzgojitelj spodbuja otroke k takšni igri.

2.5 LUTKA IN RAZVOJ KOMUNIKACIJE

2.5.1 Komunikacija in sporočanje

Komunikacija je dinamičen proces, ki se nenehno gradi in na novo poraja. Otrokov sredstvo komunikacije je njegovo celotno telo in vse, s čimer razpolaga (glasovi, mimika, govorica oči). Telesna govorica je govorica brez besed, ki govori o naših čustvih in je prva govorica, ki se je naučimo (Dolinšek-Bubnič, 1999).

Prva komunikacija se začne že pred rojstvom med mamo in otrokom, ko otrok reagira na prijetne in pozitivne signale (mama se z njim pogovarja, mu prepeva, družinski člani ga ljubkujejo z božanjem maminega trebuščka,...) z gibanjem. Ko se otrok rodi, začne intenzivno vpijati različne informacije iz okolice. Starši pa so otrokov najpomembnejši vir v prvih mesecih, saj prva komunikacija steče ravno med njimi. Ko se starš otroku približa, on odreagira na njegov glas ali pa bližino obraza z gibanjem telesa ali pa se umiri. Pomembno je, da starši že na prve poskuse otrokovega pogovarjanja odreagirajo z nasmehom, ljubkovanjem, ponovnim govorjenjem in mu dajo možnost, da se nanje odzove, njegov odziv pa nagradijo z glasom, nasmehom ali dotikom. S tem bo postavljen temelj komunikacije (Levc, 2014).

Ko otrok še ne govori (predgovorna faza), izraža svoje potrebe z jokom, na glas odraslega se odzove z gibanjem, ustvarja različne glasove, ko z očmi sledi zvoku, kazanje s prstom, ko pokaže, kaj želi imeti, odkimavanje z glavo, ko česa noče; vse to so prvi poskusi komuniciranja, predvsem neverbalnega (Levc, 2014).

Otrok se v tej fazi uči tudi s poslušanjem, opazovanjem in posnemanjem. Otrok opazuje odraslega, pri tem pa je pozoren na njegov glas. S tem bo kmalu ločeval znane in neznane glasove ter nanje odreagiriral (prav tam).

2.5.2 Lutka in komunikacija

»Ko v komunikacijo uvedemo igro, odrasli stopimo na teren, kjer so »doma« otroci« (Sitar, 2008, str. 134).

Komunikacija se začne že pri izdelavi lutke, ko otrok izbira material, barve in oblike in se nadaljuje, ko otrok lutko oživlja (lutki posodi svoj glas in gibanje).

Pri igri med otroki ali otrok – odrasli gre za direktno komunikacijo, medtem ko gre pri igri z lutko za posredno komunikacijo. Pri igri otroku pred direktnim izpostavljanjem lutka služi kot nekakšen »ščit«. Zadržanemu in nesamozavestnemu otroku omogoča posredna komunikacija z lutko vključitev v interakcijo. Istočasno bivanje v realnosti in domišljiji je ključna komponenta lutke. Ko lutka animiramo, le ta oživi, se pogovarja z nami, izraža stanje duše in komunicira s čustvi. V igri z lutko otrok prevzema različne vloge, uči se reševanja konfliktov, socializacijskih spretnosti, urejanja medsebojnih odnosov. Povečano pozornost in motivacijo otrok vzgojitelj doseže v interakciji z lutko. Prav tako se na ta način poveča otrokova vztrajnost pri dejavnostih. Vzgojitelj z lutko ustvarja različne in nepričakovane načine za uporabo jezika in komunikacije. Otrokovo pozornost pa pritegnejo tudi različne nepričakovane situacije in zapleti, ki jih pripravi vzgojitelj z lutko (Korošec, 2015).

Otroci so občutljivi za prepoznavanje vseh treh ravni stilizacije, in prav v igri z lutko bodo z neverbalno komunikacijo sporočili največ. Neverbalna komunikacija se pri otrocih kaže v gibih in mimiki obraza. V prvem starostnem obdobju je zlasti pomemben očesni stik z otrokom.

Otroci v prvem starostnem obdobju se igrajo spontano, tako se tudi njihova igra z lutko odvija spontano. Večji ko so otroci, bolj se kontrolirajo pri igri, zato se tudi lutki težje podredijo. In ravno zato morajo imeti dober vzor pri vzgojitelju, ki s svojo prepričljivo komunikacijo skozi lutko prepriča občinstvo.

2.5.3 Igra z lutko za spodbujanje neverbalne komunikacije

Neverbalna komunikacija je vsako sporazumevanje, ki ne vključuje besed ali simbolov, ki besede nadomeščajo. Največ nam pove o odnosu med osebami, o njegovih čustvih, stališčih in namenih (Vec, 2002).

Kinestetično komuniciranje je najbolj pogosto in pomembno neverbalno sporočanje. To so vsa sporočila, ki jih posredujemo prek gibov telesa (obrazna mimika, telesna drža). Človek se je najprej sporazumeval z glasovi in gibom. Tudi otrok prej kot besedo razume glas (materin) ter se tako neverbalno sporazumeva. Sporočanje z lutko nam povrne tak način komuniciranja (Majaron in Korošec, 2002).

Elementi neverbalne komunikacije (Brajša, 1993):

- telesno vedenje (drža, usmerjenost, gibi pri sedenju, hoja);
- mimika (čelo, lica, obrvi, usta, brada);
- očesni stik (pogled, zenice, očesne mišice);
- gestikulacija (govorica rok, velike in drobne geste);
- vedenje v prostoru (intimna, osebna, družabna);
- vedenje v času (spoštovanje in nespoštovanje časovnega pasu);
- zunanji kontekst (zunanje okoliščine med komuniciranjem);
- dotikanje;
- oblačenje.

Neverbalni znaki (mimika obraza, drža telesa, ton in barva glasu, dotik, obleka) dajo izgovorjeni besedi pomen in moč vplivanja. Se pravi, da pravi pomen besede razumemo takrat, ko jo povežemo z neverbalnimi znaki komunikacije.

Običajno otroci zelo dobro zaznavajo neverbalna sporočila odraslih: razpoloženje sporočevalca presodijo po njegovem izrazu na obrazu, opazijo sproščeno ali napeto držo sporočevalca, spoznajo spremembe glasu (ton in barva), predvsem pa si želijo očesnega stika. Pomembno je, da se vzgojitelj prilagodi otrokovim osebnim lastnostim, ga spozna in ve, kdaj je primeren čas za komunikacijo.

Prav tako velja, da mora tudi vzgojitelj zaznavati otrokovo neverbalno komunikacijo. Vzgojitelj ne sme pozornosti usmerjati zgolj na otrokovo besedno sporočanje, ampak mora biti pozoren predvsem na njegovo govornico telesa, saj se otrok pogosto in nezavedno izraža z neverbalnimi komunikacijskimi sredstvi.

Neverbalna komunikacija ima izjemno moč, kajti pogledi in gibi pogosto povedo več od besed, zato jih je potrebno opazovati in razbrati njihov pomen. Da otroku približamo neverbalno komunikacijo, nam lahko priskoči na pomoč lutka. Neverbalna sporočila otrok so lahko različna: globok vdih, mimika, drža telesa..., povedo pa nam, da je otrok vesel, žalosten, jezen, zaspan, zaskrbljen...

H krepitvi samozavesti in razvoju domišljije pripomorejo različni načini komunikacije, tako da je potrebno otroku omogočiti izražanje v vseh oblikah nejezikovne komunikacije (pantomima, ples, simbolne igre,...). Pantomima je nadvse primerna oblika neverbalne komunikacije, kajti pri njej se otroci umirijo in zabavajo, zlasti pa pripomore k motivaciji za nadaljnje delo.

Dejstvo je, da je za razumljivo in zanimivo sporazumevanje potrebno vključevati v komunikacijo tako verbalne kot neverbalne segmente.

2.5.4 Igra z lutko za spodbujanje verbalne komunikacije

Komunikacija je dvosmeren proces, v katerem poteka izmenjava sporočil. Verbalno sporočanje je predvsem govorno–jezikovna dejavnost, pri kateri uporabljamo govor, zapisane besede in besedne zveze, služi pa pri poslušanju, govorjenju, pisanju in branju (Vec, 2002).

Otroci imajo radi pravljice, zgodbe, pesmice, če pa jih predstavimo v dramatizirani obliki, je to za otroka dodatno sredstvo za razvijanje govora, izražanja, spodbujanja domišljij in kognitivnih procesov ter verbalnega izražanja in samostojnega verbalnega ustvarjanja.

Metoda DDIL (dialoška dramska igra z lutkami) (Bredikyte, 2002) spodbuja verbalno-komunikacijske sisteme, hkrati pa krepi imaginativne in kognitivne procese. Od vzgojitelja zahteva ohranjanje dialoga in vključevanje vsakega otroka v delo, s tem pa zagotavlja otrokom individualno izražanje.

Pri pripovedovanju pravljic ali pogovoru v vrtcu naj bi vzgojitelj več uporabljal lutko, saj s tem pri otrocih pritegne pozornost, spodbudi medsebojno sodelovanje, veliko hitreje si bogatijo svoje besedišče in se pravilno izražajo. Vzgojitelj pa se mora izražati v skladu s pravorečnimi pravili, saj otroci zelo radi posnemajo naše obnašanje in govor.

Ko otroci pravljice in zgodbe vidijo zaigrane (npr. z lutkami), jih želijo tudi sami zaigrati, pri čemer so verbalno aktivni. Spodbudi pa jih tudi k prostovoljnemu ustvarjanju pripovednih besedil (Majaron in Korošec, 2002).

Otroci skozi lutke izrazijo tisto, česar ne morejo zgolj z besedami. S tem lutke postanejo dodatno izrazno sredstvo.

Metoda DDIL je sinteza otroške dramske igre, dela z lutkami, preverjanja kulturnega pomena pravljic; z uporabo le te v vzgojno-izobraževalnem procesu pa pri otrocih spodbuja ustvarjalno izražanje, stimulira njihove dramske dejavnosti, aktivira verbalno izražanje in izmišljanje zgodb, predvsem pa krepi imaginativne in kognitivne procese (Bredikyte, 2002).

2.5.5 Načini razvijanja komunikacije

2.5.5.1 Pripovedovanje z lutko

Pri tem gre za preprosto pripovedovanje zgodb, pesmi, deklamacij z lutko. Vzgojitelj pa s svojo kreativno interpretacijo ustvarja magičen svet za otroke. Med otroki in lutkami je med predstavitvijo zgodbe pristen dialog, ki ga pri branju ali pripovedovanju zgodbe ni. S tem, ko se otroci vživljajo v lutkovne junake, like globlje doživijo (Korošec, 2006).

Če bibarijo izvaja vzgojiteljica, jo bo otrok doživel čisto drugače, kot če jo izvede lutka, saj ta s svojo obliko, barvo, dimenzijo in gibanjem še obogati to doživetje.

2.5.5.2 Spontana igra z lutko

Otrok se sproščeno in svobodno pogovarja z lutko ali več lutkami hkrati. Pri igri je v interakciji z drugim otrokom, vsak s svojo lutko ali se z več otroki igra v kotičku, pred ogledalom, za mizo. Med igro spreminja vloge. Vse se zgodi spontano, brez posredovanja odraslih (Korošec, 2006).

Igra otroka telesno in duševno pomirja, skozi igro lahko sprošča strah in se ga tako uči premagovati. V igri so napake dopuščene – lutka se lahko zmoti ali kaj narobe naredi, pa čeprav to naredi v otrokovih rokah, je vseeno njena napaka in ne otrokova (Čas in Kranjc, 2015).

2.5.5.3 Pogovarjanje z lutko

Otrok se včasih zelo težko pogovarja o svojih čustvih in mislih z odraslo osebo (vzgojiteljico), saj se počuti izpostavljen. Ko uporabimo lutko, bo otrok lažje in bolj sproščeno spregovoril, saj bo v tej posredni komunikaciji vso svojo pozornost usmeril v lutko. S tem pomagamo razvijati njegove verbalne sposobnosti. Pomembno je, da pri otroku razvijamo sposobnost prepoznavati, razumeti in verbalizirati notranje misli in čustva. Skozi večkratno igro z lutko se bo otrok lažje izražal in razumel sebe, saj bo imenoval svoja čustva in jih povezal s tistim, kar jih povzroča.

2.5.5.4 Motivacija z lutko

Lutka je vzgojitelju v veliko pomoč pri posredovanju vzgojno-izobraževalnih vsebin. Pomaga mu pri motivaciji otrok, saj vzgojitelj otroku predstavlja avtoriteto, a ko lutka v vzgojiteljevih rokah oživi, otroci tej osebi zaupajo svoje težave, strahove, veselje in znanje, saj mislijo, da je ta skrivnost samo med njimi in lutko, pa čeprav lutka živi s pomočjo vzgojitelja (Lutka – komunikacija skozi metaforo, Korošec, str. 45, 2002).

Na pozitivno samopodobo otroka vplivamo s pravo motivacijo, ki bo na otroka vplivala pozitivno – spodbujala ga bo h kreativnosti, le ta pa ga bo pripeljala do pomembnih uspehov (Majaron, 2006). In to je magična moč, ki jo ima samo lutka. Z lutko uresničujemo cilje, pomaga nam pri socializaciji otrok v skupino, reševanju konfliktov, izražanju čustev in razvijanju pozitivne samopodobe. Pri otrocih pa s pomočjo lutke razvijamo domišljijo in ustvarjalnost (Majaron in Korošec, str. 95, 2002).

3. EMPIRIČNI DEL

3.1 OPREDELITEV PROBLEMA

Prvič sem se srečala z lutkami na fakulteti in takoj so pritegnile mojo pozornost. Do takrat sem poznala samo »popolne« lutke, ko pa nam je profesor Edvard Majaron na predavanjih predstavil prstne lutke, ki s svojo preprostostjo kar začarajo, sem onemela. Nobenega posebnega truda ni potrebno vložiti v njihovo izdelavo, a vseeno so lutke, ki pritegnejo gledalca.

Vse te preproste lutke imajo cilj obvladati motoriko in premakniti osrednja iz telesa v njegov del: kaj vidi moja roka, moje koleno... Vzpostavljajo pa tudi neposreden dotik, ki je poleg pogleda najmočnejši komunikacijski znak (Majaron, 1998).

Sedaj že osmo leto delam v vrtcu kot pomočnica vzgojiteljice in v svoje delo rada vključujem igre z lutkami, saj otroke zelo pritegnejo. Že drugo leto delam v skupini najmlajših otrok, starih od 1-2 leti. Oddelek je odprtega tipa, se pravi, da se otroci vključujejo v skupino celo leto oz. do zapolnitve mest. Sedaj je oddelek poln in tako je v skupini 14 otrok.

Razvoj otroka v prvem starostnem obdobju je obdobje velikih in hkrati hitrih sprememb. Ključna vedenja, ki so pomembna za posamezno razvojno obdobje, se pojavljajo po določenem zaporedju, ki jih lahko starostno opredelimo, vendar starosti, ob katerih otroci dosegajo posamezno vedenje, niso trdno zasidrane. Vsak otrok posebej je individualen in prav tako je z njegovim razvojem (Buh, 2015).

Za govorni razvoj otroka je pomembna zgodnja govorna interakcija med otrokom in njegovimi starši med različnimi vsakodnevnimi dejavnostmi. Prav tako je pomembna komunikacija med otrokom in vzgojiteljem, saj še preden otroci znajo uporabljati besede, izražajo svoje potrebe in čustva ob pomoči glasov, ki iz joka napredujejo v gruljenje, to pa v bebljanje, s sprva naključnim in končno namernim posnemanjem. Te glasove imenujemo

predjezikovni govor. Otroci tudi vse bolj prepoznavajo in razumejo glasove ter uporabljajo pomenske kretnje. Povprečen otrok izgovori svojo prvo besedo med desetim in štirinajstim mesecem, kar pomeni začetek jezikovnega govora (Papalia, Wendkos Olds in Duskin Feldman, 2003, str. 160-162). In prav govor odraslih, namenjen otroku, malčki pogosto prenesejo v komunikacijo v igri, npr. ko se pogovarjajo z lutko (Warren-Leubecker in Bohannon, 1983).

Naši najstarejši otroci so že začeli izgovarjati prve besede, tudi ponavljajo jih in nasploh radi spremljajo različne dejavnosti, ki jih izvajava z vzgojiteljico. V začetku šolskega leta jim je vzgojiteljica ponudila prstne lutke z namenom, da otrokom predstavi živali in njihovo oglašanje ter da otroci spoznavajo material. Že takrat sem opazovala reakcije otrok ob pogledu na lutke, ki so bile različne. Eni so bili navdušeni, drugi niso pokazali zanimanja. Vseskozi pa so otrokom zelo všeč prstne igre in bibarije, ki jih izvajava v skupini (ko jih previjava, ko čakamo na malico ali kosilo, med igro,...), zato sem začela razmišljati, da bi bibarije izvajala s prstnimi lutkami, pri tem pa opazovala svojo vlogo med otroki in nato še odnos med otroki. Zanima me namreč, ali se bodo tudi sami igrali z lutkami, kako bo vse to pripomoglo h komunikaciji med mano in otroki ter med otroki samimi, ali bodo starejši otroci stopili v stik z mlajšimi prav preko lutke. Opazovala bom tudi razvoj govora, saj bibarije temeljijo na ritmičnih, glasovnih in besednih igrah, ki se povezujejo z igro dotikanja.

Veliko vlogo pri otrokovem razvoju ima vzgojitelj. Upoštevati moramo vsa področja otrokove rasti in razvoja: kognitivni, socialni, emocionalni in fizični vidik. V vsa ta področja lahko vključimo lutko. Otrok in lutka se skupaj učita ob spoznavanju novih besed, ob izdelavi lutk otrok uri fino motoriko. Pri vsem tem se spremeni tudi odnos vzgojitelja, saj se skozi vlogo animatorja lutke prav tako sprosti, zabava in sodeluje z otroki. Skozi igro z lutko vzgojitelj spoznava otroka, njegove dvome, strahove, fantazije in mu pri tem pomaga (Korošec, 2006).

Dramska igra z lutkami otroku pomaga, da s pomočjo gibljivih lutk izrazi in pokaže tisto, česar ne more z besedami. Prav tako lutka pomaga pri individualnem delu z otroki in jih pripelje do prvih besed, ki so namenjeni njej, torej vzgojitelju (Korošec, 2006, str. 119).

3.2 CILJI:

- Dokazati, da s pomočjo bibarij in prstnih lutk spodbujamo otrokovo doživljanje ugodja, veselja, zabave.
- Ugotoviti, kakšna je vloga lutke pri spodbujanju komunikacije.

- Raziskati vlogo lutk v odnosu med otrokom in vzgojiteljem v prvem starostnem obdobju.

3.3 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA:

- Ali ob izvajanju bibarij s prstnimi lutkami otroci doživljajo ugodje, veselje, zabavo?
- Kako lutka vpliva na spodbujanje komunikacije pri otrocih?
- Kako z lutkami vplivamo na odnose med otroki ter med otroki in vzgojiteljem?

3.4 RAZISKOVALNA METODA

Raziskavo sem izvedla v vrtcu Cerčno, v skupini »miške«. V skupini je 14 otrok, starih od 1 - 2 leti. Raziskava je potekala mesec dni. Podatke sem obdelala s pomočjo deskriptivne metode. Proučevala sem jih na ravni opisovanja dejstev, odnosov, procesov. Skozi igro sem sproti zapisovala vsa opažanja, fotografirala in snemala.

4. BIBARIJE V NAŠI SKUPINI

GLOBALNI CILJI:

- Poslušanje, razumevanje in doživljanje jezika.
- Spodbujanje jezikovnih zmožnosti.
- Doživljanje in spoznavanje umetnosti ter uživanje v njej, in sicer prek verbalne in neverbalne komunikacije z lutko.
- Jezik kot objekt igre.
- Spodbujanje neverbalne komunikacije.

OPERATIVNI CILJI:

- Otrok doživlja zadovoljstvo ob neposrednem stiku.
- Otrok posluša besedilo bibarije.
- Otrok doživlja ritem besed.
- Otrok z lutko ponazarja gibe in zraven izreka besedilo.
- Doživljanje in spoznavanje komunikacije z lutko.
- Otrok sodeluje v igri z otroki in vzgojiteljem.
- Otrok posluša in doživlja veselje ob lutki.

Miška kaško kuhala:

temu dala,

temu dala,

temu dala,

temu dala,

temu pa vrat zavila

in v luknjico se skrila.

Slika 2: Prstna lutka: miška

*Miš iz luknje je pritekla,
svojim miškam žemlje spekla.*

*Ti jo dobiš,
ker se smejiš.*

*Ti jo dobiš,
ker ne kričiš.*

*Ti jo dobiš,
ker hitro zaspiš.*

*Ti jo dobiš,
ker z bratcem deliš.*

*Ti jo dobiš,
ker si najmanjša miš.*

IZDELAVA:

Lutka je narejena iz blaga in se jo natakne na prst.

POTEK DEJAVNOSTI:

Bibarijo Miška kaško kuhala sem otrokom izvajala že med šolskim letom brez lutk, individualno ob različnih priložnostih (pri previjanju, med igro, pri čakanju na malico/kosilo). Nekega dne pa je otroke obiskala miška. Z otroki smo se zbrali na blazini. Miška jih je pozdravila in z njimi vzpostavila kontakt. Že znano bibarijo sem izvedla na svoji roki, otroci so me opazovali. Nato sem se z miško približala otrokom in bibarijo izvedla še na njihovih rokah.

Bibarijo Miš iz luknje je pritekla sem otrokom predstavila tako, da sem na prste svoje leve roke s flomastrom narisala različne obraze, miška pa je povedala bibarijo.

ANALIZA:

Ko sem otrokom prvič predstavila bibarijo Miška kaško kuhala z lutko, so otroci navdušeno opazovali, a so tudi hoteli miško tipati, prijemati v roke. Ena deklica je svoje veselje izrazila z glasnim smehom, topotanjem nog in udarjanjem miške. Miška jo je opomnila, da se ne sme tepsti, ker jo to boli. Ko sem bibarijo izvajala naslednjič, so otroci kar sami ponujali roke, da sem jim bibarijo izvedla na njihovih rokah. V začetku so nekateri otroci bibariji sledili le nekaj časa (do polovice), ker so hoteli miško vzeti dol z mojega prsta, saj jim je bila lutka zanimivejša kot besedilo. To se je bolj odražalo pri bibariji Miš iz luknje je pritekla, ker je še

niso poznali, kot pa pri bibariji Miška kaško kuhala, ker so jo poznali že od prej. Pa tudi besedilo je lažje pri bibariji Miška kaško kuhala kot pa pri bibariji Miš iz luknje je pritekla.

Sčasoma pa so z zanimanjem poslušali in gledali zaigrano dejavnost. Starejši otroci so si kar hitro zapomnili besedilo Miška kaško kuhala, medtem ko so se pri bibariji Miš iz luknje je pritekla hitro zapomnili del besedila: »ti jo dobiš«. To pa zato, ker se največkrat pojavi.

Po končani dejavnosti sem miško vedno spravila v žep svoje halje. Starejši otroci so tako dokaj hitro ugotovili, kje imam spravljeno miško. In ko so hoteli, da bi se z njo igrali, so natanko vedeli, da morajo iskati v žepu moje halje, da bi jo našli. Ena deklica je vedno, ko se je spomnila na miško, govorila »miške ni.«, pa istočasno brskala po mojih žepih, da bi jo našla.

Po večkratnem izvajanju bibarij so starejši otroci miško sami natikali na prste in se najprej sami igrali z njo, kasneje pa so v igro vključili tudi druge otroke. Nekateri so radi sodelovali, spet drugi so bežali stran, tretji so hoteli miško samo zase... Ena deklica je z lutko zelo rada izvajala bibariji na rokah drugih otrok. En fantek pa je hodil za njo in ji ponujal roko, da mu ju je zaigrala.

Miška se je otrokom zelo priljubila. Vedno smo jo imeli s sabo (pri dejavnostih, malici, kosilu, na igrišču, pri individualnih dejavnostih – previjanju) in nam tako približala ti dve bibariji. Opazila sem tudi, da so se nekateri otroci sami s sabo igrali bibariji. Deklica se je igrala bibarijo Miška kaško kuhala na ležalniku, preden smo se odpravili spat. Igrala se je s svojimi rokami, zraven pa govorila »temu dala, temu dala,...« in prijemala vsak prst posebej.

Slika 3: Bibarija: Miš iz luknje je pritekla

Slika 4: Bibarija: Miška kaško kuhala

GOSENICA

*Gosenica je lezla,
na mojo dlan prilezla.
Je palček obiskala,
kazalček požgečkala,
sredinčku je požugala,
prstancu zapela,
mezinček pa objela.*

Slika 5: Lutka: gosenica

IZDELAVA:

Lutka je narejena iz nogavice, na katero so prilepljeni krogi iz mus pene, noge so narejena iz kosmate žice. Oči se premikajo.

IZDELAVA:

Pri tej lutki je prst (kazalec) pobarvan s prstnimi barvami (rdeča, zelena), glava gosenice je izdelana iz plastelina, tipalke pa so iz kosmate žice.

Slika 6: Prstna lutka: gosenica

POTEK DEJAVNOSTI:

Zberemo se na blazini. Gosenica otroke pozdravi, otroci pa jo medtem opazujejo, tipajo. Nato izberem enega izmed otrok, da mu gosenico nataknem na roko in izvedem bibarijo.

ANALIZA:

Otroci so bili nad gosenico navdušeni in so jo z zanimanjem opazovali in tipali. Takoj ko sem z gosenico pristopila do njih, so že ponujali roke, da jim jo nataknem na roko. Med natikanjem gosenice na roko otrokom sem vse skupaj podprla z besedami: »Leze, leze, na roko prileze.« Kaj kmalu pa se je pokazala slabost te lutke, čeprav samo ena. Ker lutka otrokom sega od komolca pa do zapestja, dlan pa je vidna, saj na prstkih izvajaš bibarijo, je otrokom vsa pozornost ostala na lutki in niso bili več pozorni na besedilo bibarije, ki se odvija na prstkih. Zato sem se odločila, da izdelam še eno lutko. Bibarija je tako prišla bolj do izraza. Otroci so ji z večjim zanimanjem prisluhnili in se tudi sami preizkusili z izvajanjem le te. Na

prst so si natakneli glavo gosenice in zraven govorili: »Leze, leze,...« Ena deklica pa je z lutko gosenice pripovedovala bibarijo Miška kaško kuhala.

Prav ta deklica je besedilo Gosenica skoraj samostojno pripovedovala na svoji roki. Pri tem je potrebovala le nekoliko moje pomoči.

K enemu fantku pa, ko si je gosenico natikal na prst, je pristopil mlajši fantek in ga z zanimanjem opazoval. Med njima je stekla neverbalna komunikacija (mimika obraza, dotikanje) in tako sta si kar nekaj časa izmenjavala informacije. Lutka ju je povezala.

Slika 7: Izvajanje bibarije Gosenica

Slika 8: Izvajanje bibarije Gosenica

Gosenico, narejeno iz nogavice, so otroci zelo radi sami natikali na roko (sebi ali pa drugim otrokom) in zraven izgovarjali besedilo. Sprva ob moji pomoči, kasneje pa vedno bolj samostojno.

Slika 9: Igra z gosenico

Slika 10: Izvajanje bibarije Gosenica

Pojdimo na vrt

gledat, kaj delata miška in krt.

Miška po vrtu drobenclja,

krt pa zemljo ravna...

Miška nabira rože za krta,

krt pa luknjico vrta.

Luknjo za miško vrta, vrta, vrta.

Luknjo za krta vrta, vrta, vrta.

V prvi luknji miška spi,

v drugi luknji krtek spi,

ninaj, ninaj, ninaj, ni.

Slika 11: Prstne lutke: miška in krt, rožice

IZDELAVA:

Lutki sta narejeni iz orehovit lupinic, ki ju na prst pritrdimo z elastiko, ta pa je pritrjena na dno lupinice. Miška ima rep in uhlje narejene iz usnja, smrček in oči so narisani s flomastrom. Pri krtu je orehova lupinica prebarvana s črno akrilno barvo, oči ima gibljive, smrček pa je narejen iz šelešamerja.

Na levi roki so rožice, narejene iz šelešamerja.

POTEK DEJAVNOSTI:

Otrokom prinesem orehove lupinice, le te opazujemo, tipamo in se z njimi igramo. Nato iz orehovit lupinic izdelam lutki (miško in krtu). Vseskozi me otroci opazujejo in poslušajo, saj ves potek tudi opisujem. Ko sta lutki izdelani, vzpostavim kontakt z otroki. Nato naredimo še rožice iz šelešamerja in predstava se lahko začne.

ANALIZA:

Otroci so orehove lupinice najprej opazovali in tipali. Najmlajši so jih poskušali dati v usta, spet drugi so jih dajali v posodice. Pokazala sem jim tudi, kako lahko iz njih hitro naredimo instrument. Starejši otroci so ponavljali za mano, tisti najmlajši pa so jih prenašali po igralnici. Ko sem začela izdelovati lutki, so najstarejši otroci z zanimanjem opazovali in tudi hoteli pomagati. Tako sem tistim, ki so želeli sodelovati, na list papirja narisala rožice, ki so jih barvali z barvicami. Ostali so me opazovali pri izdelavi. En fantek je vsako stvar, ki sem jo imela na mizi, odnesel na blazino (svinčnik, lepilo, čopič, papir). Spet druga deklica je od navdušenja spuščala glasove in topotala z nogami. Ko sem izdelala lutki, sem ju oživila. Miška je otroke vprašala, če jo poznajo, in nekateri so odgovorili, da je miška, saj so jo prepoznali, ker smo miško že spoznali pri prejšnjih bibarijah. Krt pa se jim je predstavil in povedal, kje živi. Nato sem zaigrala bibarijo najprej na svoji roki. Tudi tokrat so otroci sami ponujali roke, da jim zaigram igro.

En fantek mi je z roke, na kateri sem imela rožice, kar sam odstranil rožice in jih poskušal nataktniti na svoje prste. Pristopila je deklica, ki je tudi hotela imeti rožice. Zato sem jima rožice razdelila. Ko sta jih nataknila na prste, sem izvedla bibarijo. Otroka sta bila navdušena, z zanimanjem sta opazovala svoje prste, na katerih sta imela rožice. Spretna sta morala biti, da sta rožice obdržala na prstih, saj so luknjice narejene za moje prste in so za otroke malo prevelike. A to ju ni prav nič motilo, saj sta uživala v igri z njimi.

Med izvajanjem bibarije še pri drugih otrocih je k meni pristopila deklica, ki je v roki držala

gosenico (plišasta igrača, ki jo imamo vedno na voljo za igro) in mi z neverbalnimi kretnjami (mimika obraza, glasovi, iztegovanje gosenice proti meni) sporočala, da bi se rada igrala z mano. Prevezla sem gosenico in z njo na svoji roki izvedla bibarijo Gosenica. Deklica namreč ni želela, da ji bibarijo izvedem na njeni roki. Z nasmehom me je pri tem opazovala in zraven na svoji roki izvajala gibe.

Po večkratni uporabi lutke so otroci tudi sami začeli uporabljati le te. Igrali so se med sabo (eden je imel na prstih miško in krta, drugi rožice), spet drugi so na prste natikali samo rožice in z gibi izvajali bibarijo na svoji roki, nekateri pa so z lutko (krt ali miška) pristopili do mene. Zanimivo jih je bilo opazovati, kako prek lutk vzpostavljajo komunikacijo. Nekateri so pri tem že uporabljali besede (vrta, vrta, miška, krt, ninaj, nianj), spet drugi samo s kretnjami ali z različnimi glasovi (uuu, aaa).

Slika 12: Igra fantka z lutkami miška in krt, rožice

Slika 13: Izvajanje bibarije Miška in krt

Slika 14: Izvajanje bibarije Miška in krt

Slika 15: Fantek in deklica se igrata s prstnimi lutkami

Slika 16: Barvanje rožic z barvicami

Slika 17: Fantek z gibanjem izvaja bibarijo na moji roki

Slika 18: Deklici se igrata s prstnimi lutkami

*Biba torto meša,
vija, vaja,
vija, vak.*

*Biba torto reže,
šlik, šlak,
šlik, šlak.*

*En kos torte
ti dobiš,
drugega pa mala miš.*

Slika 19: Prstna lutka: bibica Živa

IZDELAVA:

Lutka je narejena iz mus pene in ima gibljive oči. Na spodnjem delu sta izrezani dve luknji (debelina prstov), skozi kateri vtaknemo kazalec in sredinec.

POTEK DEJAVNOSTI:

Dejavnost sem izvedla ob praznovanju enega izmed otrok. Rojstne dneve v naši skupini praznujemo tako, da upihnemo svečko na torti, ki je narejena iz kartona. Ko smo skupaj upihnili svečko in deklici voščili za rojstni dan, je otroke obiskala bibica Živa. Otroke je pozdravila, se jim predstavila in voščila deklici za rojstni dan. Nato pa sem izkoristila torto za izvedbo bibarije.

ANALIZA:

Pri praznovanju rojstnega dne otroke preseneti bibica Živa. Pozdravi jih, se jim predstavi in vošči deklici, ki je praznovala rojstni dan. Deklica ji sprva ni hotela ponuditi roke, se jo je pa čisto nalahno dotaknila in se ji nasmehnila. Nato sem izvedla bibarijo. Otroci so se smejali, se bibice dotikali, najbolj pa so otroke pritegnile njene oči, saj se premikajo, pa tudi njeni štrleči lasi na glavi. Pri igri so otroci oči velikokrat odlepili, a smo jih hitro spet prilepili.

Otroci so hitro osvojili besedilo bibarije, saj si ga ni težko zapomniti. Sploh dele besedila: »šlik, šlak« in »vija, vaja«. Zadnji del besedila, kjer biba kos torte ponudi otroku, drugi kos pa

vzgojiteljici, so otroci potrebovali kar nekaj časa, da so tudi sami izvajali gib iz dlani v usta. A ko so ugotovili, jim je bilo nadvse zanimivo, tako da so nato še pri malici/kosilu ponujali drugim otrokom svoj košček kruha.

Tudi pri tej lutki sem opazila, da otroci kombinirajo že znane bibarije. Ena deklica je z bibico Živo vzpostavljala komunikacijo z drugimi otroki. Eni so bežali stran, spet drugi so ji z veseljem ponudili svojo roko, nekateri pa so hoteli bibico samo zase.

Enemu izmed fantkov je bila bibica Živa celo tako všeč, da je vsakič, ko se je spomnil nanjo, kazal na vrečko, v kateri sem imela shranjene lutke, in govoril: »Biba, biba.« Ko se je igral z njo, je hodil k drugim otrokom in zraven govoril:« Njam, njam, njam« in s tem povedal, kako biba torto je.

Slika 20: Izvajanje bibarije Biba torto meša

Slika 21: Praznovanje rojstnega dne z bibico Živo

Slika 22: Fantek preko lutke vzpostavi komunikacijo

Slika 23: Biba torto meša

Slika 24: En kos ti dobiš,

Slika 25: „...drugega pa mala miš

Slika 26: Prstni lutki: drevo in glava - igralci

Ta z drevesa hruške stresa.

Ta jih meče v prazne vreče.

Ta na ramo vrečo vzame.

Ta jo skozi vrata vozi.

Ta pa gleda in pojeda.

IZDELAVA:

Lutki sta narejeni iz dveh bombažnih rokavic.

Na desni rokavici so na vsakem prstu s flomastrom narisani različni obrazi (vesel, žalosten), na konici vsakega prsta pa je našita volna (lasje).

Leva rokavica predstavlja drevo – prsti so veje, na katerih so na konicah prstov našite kljukice, nanje obesimo hruške, ki so narejene iz mus pene. Na veji (kazalec in mezinček) je obešena vreča, ki je kvačkana. Na zunanji strani zgornjih dveh členkov vseh štirih prstov je z ježkom pritrjena streha, ki je narejena iz filca, prav tako dimnik. Na spodnjih členkih zunanje strani roke (vsaka črka je pritrjena na svoj členek) je napis KONEC. Tudi črke so narejene iz filca.

Slika 27: Leva rokavica

Slika 28: Leva rokavica z napisom

POTEK DEJAVNOSTI:

Z otroki se usedem na blazino in jim zaigram predstavo.

ANALIZA:

Preden sem otrokom zaigrala bibarijo, jih je pozdravila/nagovorila desna roka, na kateri so igralci. Vsak prst posebej se je otrokom predstavil, kar jih je zelo pritegnilo in so z zanimanjem sledili predstavi, ki je sledila. Najbolj pa jih je pritegnila vreča, v kateri so shranjene hruške. Pri besedilu »Ta jih meče v prazne vreče.« so otroci segli v vrečo in iskali hruške. Sama sem hruške spravljala v vrečo, otroci pa nazaj ven. In to jim je bilo pri tej bibariji najbolj všeč.

Fantek in deklica sta se zelo naigrala samo s tem, da sta hruške dajala iz vreče in jih natikala na veje (na kljukice). Pri tem sta potrebovala mojo pomoč, saj je bilo zanju pretežko natakati hruške na kljukice in obratno. Tako sta hruške dajala iz vreče na veje in z vej nazaj v vrečo. To sta lahko počela v nedogled. Pri tem sta ves čas uporabljala besede: dol, ven, hruška.

Bibarija pri drugih otrocih ni toliko zaživela kot ostale bibarije. Mislim, da je bilo besedilo nekoliko pretežko za to starostno obdobje.

Slika 29: Ta z drevesa hruške stresa

Slika 30: Ta jih meče v prazne vreče

Slika 31: Hruške v vrečo

Slika 32: Hruške iz vreče

Če mačka koga sreča,
zamjavka:

»Mjav, mjav, mjav!«

Če kuža koga sreča,
zalaja:

»Hov, hov, hov!«

Če dedek koga sreča,
ga povpraša:

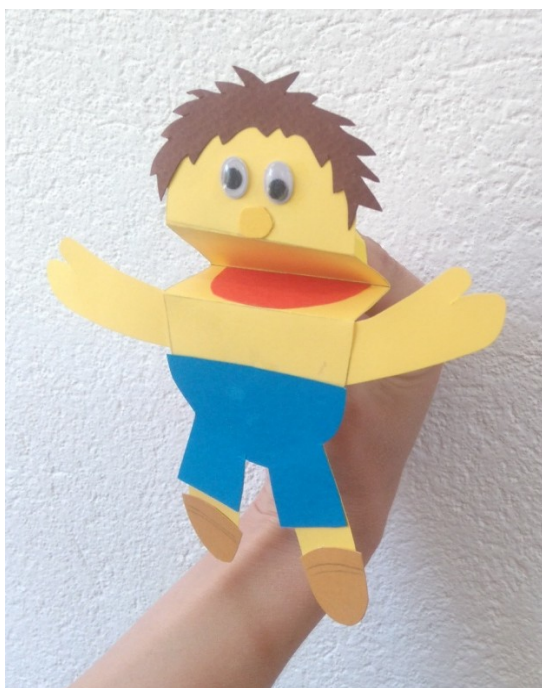
»Kam pa kam?«

Če biba koga sreča,
ga pozdravi:

»Dober dan!«

Slika 33: Prstne lutke: dedek, biba, muca, kuža

Slika 34: Prstna lutka: dedek

IZDELAVA:

Lutke so narejene iz šelešamerja. Imajo gibljiv del in to so njihova usta. Premikamo jih tako, da je na zgornjem in spodnjem delu zadnje strani pregiba prilepljen trak (prav tako narejen iz šelešamerja). V nastali zanki vstavimo kazalec in palec ter tako animiramo govor lutke. Imajo tudi premikajoče oči.

POTEK DEJAVNOSTI:

Otroke povabim na blazino, kjer jih že čakam s škatlo (le kaj je v njej?). Z roko segam v škatlo in nato vsako lutko posebej izvlečem iz nje. Vsaka lutka se predstavi in z otroki vzpostavi kontakt. Iz škatle nato naredim improviziran oder, na katerem zaigram bibarijo.

ANALIZA:

Ko sem otroke povabila na blazino, so z navdušenjem planili k škatli in hoteli videti, kaj je v njej. A smo škatlo najprej stresli in pazljivo poslušali, kaj slišimo. Otroci so z odprtimi usti poslušali. »Nekaj se sliši – pa pogledjmo!« Ko sem odprla škatlo, je vsak otrok posebej začel spuščati glasove (eni so se smejali, drugi kričali, spet tretji nekaj momljali). Ko sta jih nagovorila muca in kuža, so bili otroci veseli, vsi so iztegovali roke proti njima, saj so pričakovali, da se bosta igrala z njihovimi prsti. Mislim, da so se spomnili na prejšnje izvajanje bibarij, saj se je vsaka izvajala na dlani. Muco in kužka otroci poznajo že iz vsakdanjega življenja in sta jim bolj poznana. Tudi bibica jim je bila všeč, mislim, da zaradi živih barv, iz katerih je narejena.

Ko sem bibarijo izvedla do konca, so otroci lutke tudi sami prijeli v roke in jih poskušali animirati. A je to zanje kar težka naloga, saj morajo biti gibi usklajeni, sploh premikanje prstov. Starejši otroci so se kar hitro znašli in so lutko nataknili samo na en prst ali pa držali celo lutko.

Po večkratnem izvajanju bibarije so starejši otroci oponašali mjavkanje, ko so zagledali muco, in lajali, ko so zagledali kužka. Osvojili so tudi pozdrav »dober dan«, le da so otroci odgovorili samo z »dan«.

Otrokom sem lutke ponudila tudi med dnevom, da so jih lahko vzeli, kadar so hoteli. Starejši otroci so z lutkami pristopili do drugih otrok ali do naju z vzgojiteljico in poskušali vzpostaviti komunikacijo. Z lutko so stopili do otroka, ga prijeli za roko in se z lutko sprehajali po roki. Ko so pristopili do mene, so lutko približali čim bližje, nato pa s pogledom, kretnjami ali glasovi izrazili željo po igri. Otrokom sem ponudila roko in zraven pripovedovala bibarijo, otroci pa so z lutko izvajali gibe.

Fantek je z lutko pristopil k deklici in zraven spuščal glasove: » Ta, ta, ta, u, u, u.« Tako je počel z vsako lutko posebej. Spet druga deklica je lutko nataknila na prst in zraven govorila: »Živjo!« Tako je pozdravljala otroke, do katerih je pristopila z lutko. Ko pa je na prst nataknila lutko dedka, je govorila: » Kam pa kam?« ter tako skozi lutko spraševala druge otroke v skupini. Eni otroci so jo gledali, drugi so se nasmihali.

Otroci so imeli radi te lutke, najbolj pa so jih pritegnila premikajoča se usta.

Slika 35: Izvajanje bibarije

Slika 36: Otroci raziskujejo lutke

Slika 37: Le kaj se skriva v škatli?

5. SKLEP

Praktični del diplomske naloge sem izvajala v jasličnem oddelku, kjer sem otrokom predstavila šest različnih bibarij s petimi različnimi prstnimi lutkami. Bibarije smo s prstnimi lutkami izvajali mesec dni. Najprej sem jih predstavila v okviru vodene dejavnosti, nato pa jih izvajala vsakodnevno ob različnih priložnostih z vsemi otroki ali pa individualno (pri igri, na prostem, pri negi, pred malico, kosilom, počitkom,...). Na začetku sem lutke animirala sama, kasneje pa so jih imeli na razpolago tudi otroci.

V skupini so otroci stari od 11 mesecev do 1,5 leta, zato so se dokaj hitro opazile razlike v zanimanju in sodelovanju pri dejavnostih. Starejši otroci so bili aktivnejši – otroci so opazovali, poslušali, sodelovali pri dejavnostih, ponavljali govor in gibanje.

Otroško mišljenje je okrog drugega leta na zaznavno–gibalni ravni, zato je otrok dober opazovalec, zaznava gibanje okoli sebe in ga zmore tudi gibalno obnavljati, se pravi, da otrok rad posnema odrasle.

Bibarije s prstnimi lutkami tako nudijo otroku neomejene možnosti posnemanja.

Mlajši otroci so od začetka dogajanje le opazovali in poslušali. Kasneje so se tudi oni sprostili in sprejeli stik z vzgojiteljem in izrazili željo po ponovitvi. Starejše otroke so nekateri mlajši otroci opazovali pri njihovi igri z lutkami, spet drugi so z njimi sodelovali, tako da so jim ponudili roko, na kateri so starejši otroci izvajali bibarijo. In - čeprav so nekateri pari to naredili v čisti tišini, se je videlo, da so se povsem razumeli in so v igri neznansko uživali! Lutka je bila torej tisti posrednik, ki je otroke »posrkala« v igro.

Večkratno ponavljanje istih bibarij je pri otrocih izzvalo pozitivna občutja. Čustva zadovoljstva, navdušenja in veselja so tako izražali neverbalno, z nasmehom, glasnim smehom, vriskanjem, dotikanjem, izražanjem želje po neposrednem dotiku z vzgojiteljico. Otroci so se na ta način čustveno sproščali in doživljali ugodno počutje.

Kako otroci sprejemajo bibarije in prstne lutke, je precej odvisno od vzgojitelja. Ta mora znati otroke motivirati tako, da vsebino predstavi na zanimiv način. Vživeti se mora v otrokovo doživljanje in mu dajati občutek varnosti, ugodja, topline, zaupanja in naklonjenosti. Največji uspeh doseže vzgojitelj, na katerega je otrok čustveno navezan. Z izvajanjem bibarij s prstnimi lutkami vzgojitelj ustvarja prijetno vzdušje v skupini.

V skupini je izstopala tista deklica, ki je z razvojem izstopala iz povprečja. Tudi z razvojem govora je prehitevala druge otroke (je že tvorila preproste stavke oz. povedi). Pri vseh dejavnostih je bila najaktivnejša. Besedila bibarij in animacijo lutk je zelo hitro ponavljala za

mano. Z lutkami je prva pristopila k drugim otrokom in jih s tem pritegnila k igri. Mlajši otroci niso hoteli sodelovati z njo, starejši pa nekateri da, drugi ne, saj so hoteli lutko zase. Z opazovanjem deklice pri igri z lutko in njena komunikacija z otroki je tudi druge spodbudila, da so začeli raziskovati svet lutk. Najprej z opazovanjem le teh, kasneje pa so z lutko pristopili tudi do mene in skupaj smo skozi lutko izvajali bibarije. Otroci, ki so z lutko pristopili k meni, so uporabljali neverbalne znake komunikacije (pogled, iztegotvanje lutke proti meni, spuščanje različnih glasov,...), da so vzpostavili stik z mano. Nato pa so na moji ali pa na svoji roki izvajali bibarijo, medtem ko sem jaz pripovedovala besedilo.

Deklica je bila motivacija in hkrati spodbuda za druge otroke v skupini.

Bibarija je igra glasov in besed, ki otroka spodbuja v govornem razvoju. Ker bibarija že sama po sebi otroke te starosti zelo prevzame, sem bila tudi sama radovedna, kako bodo otroci odreagirali, ko jih bom predstavila z lutkami. Na začetku so otroke lutke tako prevzele, da sem imela občutek, kot da bibarija ostane nekje v ozadju. A z večkratnim ponavljanjem so otroci vse skupaj vedno bolj sprejemali. Najprej so lutke samo ogledovali, se z njimi rokovali, jih prenašali. Kasneje pa so lutke postale njihove pomočnice pri vzpostavljanju komunikacije. Z njimi so tisti bolj plašni otroci lažje pristopili do naju z vzgojiteljico. In to na tak način, da so lutko prinesli nama v naročje, kjer sva nato izvajali bibarije. Sprva na najini roki, kasneje pa tudi na njihovih.

Starejši otroci pa so z lutkami vzpostavljali komunikacijo z nama in tudi z drugimi otroki v skupini.

Otroci so ob samih izvedbah bibarij s prstnimi lutkami neizmerno uživali, doživljali ugodje, sproščenost in veselje.

Bibarije s prstnimi lutkami so primerna komunikacija med otrokom in odraslim. Pripomorejo k razvoju kasnejših socialnih odnosov in sposobnosti komuniciranja, kajti dotik je ena prvih oblik tega. Otrok je v tesnem stiku z osebo, s katero se igra preko dotika in božanja. Tudi če je ta dotik posreden, saj je med njima lutka, je še toliko bolj sproščeno. Prstne lutke so same po sebi tako prisrčne in ravno prav velike, da se otroci z njimi počutijo sproščeno in samozavestno. S tem otrokom približamo pravilen in pozitiven odnos do soigralca in ga navajamo na medsebojne odnose v skupini.

Otrok svojih čustev in veselja ne zna izraziti verbalno, zato svoj odziv na bibarije in prstne lutke največkrat izrazi neverbalno. Otrokovi odzivi pri izvajanju bibarij s prstnimi lutkami so bili nasmeh, smeh, vriskanje, dotikanje, božanje vzgojiteljice, cukanje za del oblačila, siljenje v naročje, topotanje z nogami...

Ob vseh ugotovitvah lahko trdim, da bibarije, predstavljene s pomočjo prstnih lutk, na otroke vplivajo pozitivno, z njimi spodbujamo otroke na govornem področju in vplivamo na celostni razvoj otrokove osebnosti. Lutke so otroke bolj povezale, da so se igrali skupaj, saj je za to starostno obdobje navadno značilnejše, da se otroci igrajo individualno. Lutka jim je bila povod, da so se približali drugim otrokom in s tem je posledično med njimi potekala tudi komunikacija. Najbolj so se sporazumevali neverbalno, tisti starejši pa tudi že verbalno (posamezne besede).

Prstnih lutk prej nisem nikoli uporabila, a sem z uporabo le teh pri diplomski nalogi nad njimi zelo navdušena. Kaj vse zmore ta mala lutka! Otroci so me presenetili z različnimi odzivi nanje. Ko sem nekaj najmanj pričakovala, so otroci 'izstrelili'.

6. LITERATURA:

- Bastasić, Z. (1996). Igra s prstki, rokami in verzi. V: Cvetko, I., Slovenske otroške prstne igre (str. 57-59). Radovljica: Didaktika.
- Brajša, P. (1993). Pedagoška komunikologija. Ljubljana: GLOTTA Nova.
- Bredikyte, M. (2002). Dialoška dramska igra z lutkami/DDIL kot metoda spodbujanja otrokove verbalne ustvarjalnosti. V: Korošec, H. in Majaron, E., Lutka iz vrtca v šolo (str. 9 – 30). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Buh, M. (2015). Mejniki otrokovega razvoja. V: Babybook. Moj otrok v vrtcu. Ljubljana: podjetje Mogenas d.o.o.
- Cvetko, I. (1996). Slovenske otroške prstne igre. Radovljica: Didaktika.
- Cvetko, I. (2010). Veliko malo prstno gledališče. Radovljica: Didaktika.
- Cvetko, I. (2000). Najmanjše igre na Slovenskem. Radovljica: Didaktika.
- Čas, M. in Krajnc, M. (2015). Otroška razigranka. Velenje: Modart.
- Dolinšek Bubnič, M. (1999). Beri mi in se pogovarjaj z mano. Ljubljana: EPTA, Center za izobraževanje in usposabljanje.
- Korošec, H. (2015). Otroci so v svoji igri inovativni in ustvarjalni. Vzgojiteljica, 17(2), 10-12.
- Korošec, H. in Majaron, E. (2002). Lutka iz vrtca v šolo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Kroflič, B. in Gobec, D. (1995). Igra – gib – ustvarjanje – učenje. Novo mesto: Pedagoška obzorja.
- Kurikulum za vrtce (1999). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod za šolstvo.
- Levč, S. (2014). Liba laca lak: Kako pomagamo otroku do boljšega govora. Ljubljana: NTD.
- Lipnik, J. in Matić, R. (1993). Metodika govorne vzgoje. Maribor: založba Obzorja.
- Majaron, E. in Korošec, H. Otrokovo ustvarjanje z lutkami. V: Borota, B., Geršak, V., Korošec, H., Majaron, E. (2006). Otrok v svetu glasbe, plesa in lutk. Koper: Pedagoška fakulteta.
- Majaron, E. (1998). Lutka – idealna povezava didaktičnih smotrov. Prispevek za Evropsko konferenco raziskovalcev v vzgoji (ECER).

- Marjanovič Umek, L. in Fekonja, U. (2001). Govorno razumevanje, izražanje in raba jezika. V: Zupančič, M. (Ur.), Razvojna psihologija: izbrane teme (str. 60 – 85). Ljubljana: Oddelek za psihologijo Filozofske fakultete.
- Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (2001). Razvojna psihologija: izbrane teme. Ljubljana: Oddelek za psihologijo Filozofske fakultete.
- Marjanovič Umek, L. (1990). Mišljenje in govor predšolskega otroka. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Marjanovič Umek, L., Zupančič, M., Lešnik Musek, P., Fekonja, U. in Kavčič, T. (2001). Socialni razvoj v zgodnjem otroštvu in teorija uma. V: Zupančič, M. (Ur.), Razvojna psihologija: izbrane teme (str. 42 – 59). Ljubljana: Oddelek za psihologijo Filozofske fakultete.
- Nemeč, B. in Krajnc, M. (2011). Razvoj in učenje predšolskega otroka. Ljubljana: Grafenauer.
- Papalia, E. D., Wendkos-Olds, S. in Duskin-Feldman, R. (2003). Otrokov svet. Otrokov razvoj od spočetja do konca mladostništva. Ljubljana: Educy.
- Sitar, J. (2001). Zgodbe za lutke in prste. Ljubljana: DZS.
- Sitar, J. (2008). Lutkovna umetnost v okviru kulturne vzgoje. V: Požar Matijašič, N. in Bucik, N. (2008). Kultura in umetnost v izobraževanju – popotnica 21. stoletja (str. 129-137). Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Vec, T. (2002). Komunikacija, sporazumevanje. V: Kompare, A. (Ur.), Psihologija, spoznanja in dileme (str. 383 – 400). Ljubljana: DZS.
- Zupančič, M. (2004). Zaznavni in spoznavni razvoj dojenčka in malčka. V: Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M., Razvojna psihologija (str. 186 – 231). Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Zupančič, M. (2004). Socialni razvoj dojenčka in malčka. V: Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M., Razvojna psihologija (str. 255 – 289). Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Warren-Leubecker, A. in Bohannon, J. N. (1983). The effects of verbal feedback and listener type on the speech of preschool children. *Journal of Experimental Child Psychology*, 35, 540-548. V: Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M. (2004). Razvojna psihologija. Ljubljana: založba Rokus.